

DREPT ȘI FORȚĂ

— Considerațiuni asupra esenței democrației —

I.

În numărul din Iulie al „*Revistei Fundațiilor Regale*“ d. Iulian Peter publică un interesant și documentat articol, intitulat „*Democrație și demofilie*“, prin care se înscrie între adversarii ideii democratice. Cităm acest articol nu pentru a intra în polemică cu autorul, ci pentru faptul că-l considerăm ca cea mai serioasă critică adusă concepțiilor politice ale democrației, din câte am întâlnit în timpul din urmă în literatura noastră politică. Din cuprinsul articolului menționat nu domină atitudinea sentimentală atât de frecventă în argumentele adversarilor democrației dela noi, ci interesul obiectiv, dornic a desprinde fenomenul pur al conceptelor, starea de fapt reală a lucrurilor.

Și, repetăm, articolul de față nu vrea să fie o polemică sau un răspuns la cele susținute de d. Iulian Peter în paginile eminenței „*Reviste a Fundațiilor Regale*“. Dacă noi totuși pornim dela acest articol, pe ale cărui rezultate le verificăm, se datorește împrejurării că în tezele sale principale reprezintă un mod de a vedea azi îndeajuns de frecvent. În felul acesta noi abondăm drept pretext ideile cuprinse în articolul d-lui Peter, pentru a desbate însăși problema democrației, încercând să procedăm la analiza fenomenologică a esenței acestui regim politic.

Și cum conform metodei fenomenologice, acceptează azi și în domeniul științelor sociale, mai mai întâiu se pornește dela răstălmăcirile unui fenomen (*Umdeutung des Phänomens*), dela definițiile greșite ce se dau unui anumit lucru, dela caracterizările eronate, vom întregi observațiile d-lui Peter cu opiniile cunoscute ale preopinienților contemporani ai democrației.

Pornim deci mai întâiu, dela concluziile d-lui Iulian Peter, care în amintitul său studiu cercetează științific cu un convinsător material istoric și sociologic problematica democrației, concludând la fundamentala eroare a acestei concepții, care operează după d-sa cu premise fictive. Iată ce susține d. Iulian Peter la sfârșitul articolului său:

„Cele spuse în partea a doua din articolul de față, dovedesc că și sub regimul democratic conducerea aparține în realitate unui grup restrâns de conducători: reprezentanți aleși, comitete ierarhizate, consilii. Comunitățile politice au trecut alternativ prin toate formele de guvernământ: regim autocratic gentilice, regim plutocratic, regim de agora care caracterizează democrația învingătoare, regim socialist, în fine regim autoritar de esență tradițională sau plebiscitară. Pe scenă se află fie un individ: faraon, rege, împărat, dictator, Führer, președinte, fie un colegiu: consiliu, parlament, sfat, fie însăși comunitatea suverană; *în culise găsim totdeauna un grup restrâns de conducători reali*“¹).

Acest fapt e însă în contradicție cu esența democrației. Căci, iată, cum concepe d. Iulian Peter democrația: „Numim și astăzi monarhie sistemul de guvernământ în care unul singur (monos) conduce, oligarhie în care un număr restrâns de persoane (oligo) guvernează, și democrație în care poporul (demos) exercită puterea suverană“. Definițiile acestea datează încă din Antichitate. Deaceia d. Peter ține să adauge că „unii cugetători moderni au încercat, fără mult succes, să formuleze alte definiții“. Dar „definițiile moderne diferă de cele antice, prin introducerea noțiunii de relativitate și câteodată prin nuanța de îndoială structurată. Iată bunăoară definiția dată de J. Barthelemy (Valeur de la liberté): „Democrația este regimul în care cel mai mare număr posibil de membri ai grupului participă în modul cel mai direct posibil la gestiunea intereselor comune“. Alții, mai sceptici, spun că „Democrația este regimul prin care se încearcă de a face poporul să creadă că se guvernează el singur“. Cu această din urmă definiție d. Peter pare convins de a fi pus degetul pe punctul vulnerabil al problematicei democratice, care după opinia d-sale, operează cu o amăgire fundamentală, scuzabilă cel mult politicește.

După mulți dificultatea acestui regim consistă în discrepanța dintre teorie și practică. Aceasta o vizează și autorul articolului citat, susținând ideea că „democrația este, conform legii naturale a progresului unității, ultima etapă a evoluției politice a unui popor, că guvernul democratic este forma superioară de stăpânire, limanul la care ori ce națiune civilizată trebuie să ajungă, a fost multă vreme atât de răspândită, încât opinia contrarie era socotită ca retrogradă“. D-sa se 'ndoiește de veracitatea acestei opinii, mai întâiu pentru împrejurarea că nu concepe progresul în sensul sporirii continue a conținutului etic al omeniirii și astfel al perfecționării sensibilității morale a societății, ci cel mult ca pe un proces de evoluție de diferențiere a formelor, care dacă chiar aduc oarecari îmbunătățiri de ordin tehnic-civilizatoriu, nu însemnează o reală ameliorare și în ordinea valorilor spirituale, adică sub raportul bunurilor sufletești. Din întreg articolul d-lui Peter

se desprinde ideea deprimantă că istoria e supusă la multiple variațiuni, în care formele vieții se repetă cu neînsemnate modificări în cadrul diverselor epoci. Aceasta este o idee cunoscută și nu tocmai nouă — și dacă este vorba a fost împărtășită în zorile democrației moderne...

După cât știm, Schiller este primul care introduce ideea aceasta în cercetările de istorie. În cunoscuta sa lucrare de estetică (despre poezia naivă și sentimentală (*Über die naive und sentimentale Dichtung*), vrând să cerceteze deosebirile vădite dintre sensibilitatea poetică a Antichității și structura emotivă a modernilor, se ridică împotriva vederilor clasiciste, reprezentate de Francezi, care vroiau cu orice chip să întrezărească un model etern în creațiile artei elene, respingând totodată și concepția superiorității plăsmuirilor contemporane, pentru a identifica în cele două epoci două culturi deosebite, a căror înțelegere necesită în primul rând, — cel puțin metodic, pentru o mai limpede cunoaștere, — înlăturarea considerațiunilor axiologice! În acest chip ideea progresului primia o lovitură grea, fiind înlocuită cu aceea a evoluției.

Totuși în perioada imediat următoare, la începutul cuceririlor tehnicii ideea progresului stăpânește lumea savantă. Acest triumf duce în mod firesc la iureșul de bucurie al omului naiv, deosebit de fericit de cuceririle realizate în domeniul științelor pozitive și tehnice. Un filosof german a caracterizat într'un rând beatitudinea aceasta drept grandomania maimuței ridicate în două labe. În adevăr concepția aceasta de progres este exagerată. Chiar raționalismul și naturalismul care au urmat după perioada acestei romantice inflăcărări au dovedit îndeajuns că, dacă există un progres isbitor în privința înzestrării tehnice și civilizatorii a lumii noastre față de cea din trecut, el nu însemnează în aceeaș măsură și o înaintare în ordinea morală a vieții. Cuceririle civilizației moderne au fost la un moment dat mobilizate în chip premeditat în interesul declanșării celui mai grav păcat care apasă asupra conștiinței culturii apusene contemporane: războiul mondial! Aceeaș civilizație dusă la maxim a sărit în ajutorul actualului sistem oligarhic din Germania, organizând lagărele de concentrare, menite a robi pe adversarii de idei. S'ar putea cita exemple numeroase, pentru a întări teza că, în multe privințe progresul acesta a însemnat realmente un regres. Căci negreșit, lupta în doi din trecut s'a desfășurat mai cavalereste, fiind astfel mai moral ca războiul de gaze contemporan, ce extermină populația civilă pașnică cu femeile, copii, și bătrânii neputincioși!

Critica ideii de progres a făcut-o cu strălucire și amplu răsunset Nietzsche, în atacurile îndreptate împotriva fundamentelor înseși ale culturii moderne. Tot ce înșiruim noi sânt, după marele filosof, rezultatul unei devieri primejdioase dela legile inițiale ale naturii. Greșala, după Nietzsche, s'a săvârșit

cu mult înainte și anume, la începuturile culturii europene — în Antichitate. Vinovatul principal a fost Socrates, care a introdus criterii de moralitate cu totul potrivnice legilor naturii. Pentru ca să izbutim să închegăm o nouă epocă, în adevăr consolidată, cu temelii sigure și cu o cultură organică în care cartea să nu fie negația vieții, se cere înainte de toate întoarcerea la morală presocratică, prin distrugerea tuturor monumentelor reprezentative ale spiritului european în frunte cu creștinismul și hotărârea energică de a vieții în elanul unui sentiment bărbătesc în stare a înfrunța și limitele penibile ale omului, creiând o existență spirituală superioară, mai reală decât Divinitatea, existență numită de el: Supraom. Critica lui Nietzsche și remediile pe care le recomandă în vederea reconstituirii culturii compromise a Apusului, ating oarecum neplăcut sensibilitatea celor mai puțin familiarizați cu problemele filozofiei contemporane, ca niște idei bizare. O înțelegere a lor rămâne exclusă fără a ține seamă de cumplita criză, mai ales axiologică, care a cuprins spiritul european la sfârșitul veacului precedent. În privința aceasta Max Scheller a scris profunde tâlcuiri, lămurind fenomenul „resentimentului“, iar venerabilul nostru dascăl, Al. Pfänder, a deslegat însuși nodul problemei nietzscheene, descoperind motivele profunde ale crizei spirituale ale vremii. De reținut este aici, numai faptul că acest scepticism fundamental față de puțința de progres al omenirii culmină în gândirea filozofului Nietzsche.

După cum am spus, în adevăr, ideea de progres categoric și în toate formele lui, nu e admisibilă. Metodic ea poate provoca însemnate dificultăți în cercetările de istorie. Istoricul, având datoria pe de o parte a sesiza dialectica particulară a fiecărei epoci, pe de altă parte a dobândi perspectivă istorică, dacă privește epocile trecute din înălțimea, uneori aparentă, a cuceririlor timpului său, se îndepărtează în mod firesc dela obiectivul cercetării propuse. În acelaș timp însă, contestarea oricărui progres — și ne referim aici mai ales la progresul moral — este potrivnică națiunii, ba chiar firii omenești. Ceea ce alimentează continuu strădania umană este credința legată de un progres. Negarea principală a progresului presupune o atitudine factice, deci o organică lipsă de sinceritate. Dar chiar cercetând istoria, trebuie să surprindem existența progresului. El se poate surprinde odată în cuprinsul unei epoci. Apoi el există și în evoluția unui popor. Orice epocă sau orice popor cunosc un început slab și anemic, cu multe vicisitudini, — căci despre progresul material tehnic, din capul locului nu vorbim, el fiind unanim recunoscut, — un apogeu și un declin. Arta, instituțiile și ethosul vremii ne stau mărturie în privința aceasta. Firul ascendent dela început și până la apogeu ne indică linia progresului. Întrebarea se reduce de acum numai în ce privește declinul. Dar ca să se înțeleagă mai bine

semnificația acestui moment regresiv, trebuie să observăm că apogeul moral al unui popor sau al unei epoci nu coincide întocmai cu apogeul său artistic bunăoară. Există totuși un punct în care aceste două planuri se suprapun, fiind momentul manifestării maxime a energiilor creatoare. Nu există numai acest concept al progresului, ci și *progresul* general istoric, progresul omenirii. Ceea ce însă ne face să nu-l descoperim lesne este împrejurarea că el nu cunoaște o linie continuu ascendentă, ci una care se desfășoară în plin zig-zag, cu multe regrese, cu numeroase prăbușiri, dar care totuși în intervale mari marchează o ascensiune. Un alt fapt care ne împiedică contemplarea nestânjenită a acestei linii, este împrejurarea că progresul nu se petrece la niveluri egale. Mulțimea semințiilor, varietatea națiunilor face ca progresul acesta privit în spațiu și nu numai în timp, să fie deosebit de inegal. Dar aceeași linie ascendentă a progresului ne face să prevedem solidarizarea tot mai apropiată a popoarelor, formarea unei noi unități sociale, depășind realitatea națională.

Pentru a sesiza însă fenomenul nefalsificat al progresului, este nevoie de o perspectivă particulară, de ceea ce Scheller a numit după Pascal „logique du coeur” — logica inimii — adică de perspectiva axiologică. Dealtfel cele mai grosolane confuziuni în realitatea noologică survin în urma absenței organului axiologic. Un greșit raționalism a dus la slăbirea acestui nobil simț. Valorile trebuiesc văzute, numai astfel putându-se judeca cu toată obiectivitatea în domeniul spiritual-social. Or valorile nu se confundă cu realitatea materială. În filozofie aceasta se cunoaște în mod distinct de la Brentano încoace și de la neokantienii Rickert și Windelband. Până atunci o știau oamenii. Căci de obicei astfel se întâmplă: filozofii descoperă lucrurile pe care oamenii încep să le ignoreze și să le uite. Un lucru, o idee devine problemă în clipa în care pierde caracterul său de evidentă. Obligația filosofului este tocmai de a le face din nou și diferite. Și teoreticianul devine filosof în măsura în care izbutește să redobândească caracterul lor de evidentă.

Lucrurile acestea sunt deosebit de importante pentru problema democrației. Despre discrepanța, despre care am vorbit la începutul acestor rânduri, discrepanța dintre concepția și realitatea democratică există neîndoios. Nu trebuie să fie cineva neapărat un adversar al democrației ca s'o recunoască, ajungă să fie un ins sincer și cu priviri limpezi. Discrepanța aceasta însă, nu infirmă și nici nu compromite existența democrației. Este discrepanța dintre ideal și realitate. Idealul este întotdeauna de natură pur axiologică, deci o valoare izolată desfăcută de suportul ei. În realitate valoarea însă există, dar este în mod necesar însoțită de un suport material, (frumusețea de forme și culori, sau sunete, cuvânt sau material sensibil; bunătatea de acțiuni și persoane). În complexul realității

valorile se pot desluși, ele se pot identifica, recunoaște, dar nu putem despărți decât în chip ideal valoarea de suportul ei concret-material. (Frumusețea unui tablou nu e identică cu masa de culori care o răsfrânge, cu structura fizico-chimică a culorilor. Referindu-ne la frumusețea unui tablou, aceasta n'o confundăm cu forma și culorile tabloului. Tot astfel putem vorbi despre bunătatea unui om și despre omul bun în sine; despre noblețea unei acțiuni și despre tehnica ei.) Faptul că valoarea pentru a se realiza, necesită în mod imperios un suport material, scade mereu din modelul ei ideal²⁾. Chiar capodoperile de „neîntrecută frumusețe“ au fost în decursul istoriei adeseori depășite, ceea ce dovedește că nici idealul estetic nu se poate realiza fără pierdere. Axiologia — știința valorilor — nu admite decât o singură valoare-ideal, totodată și valoare bun: Dumnezeu, numit încă de școlastică Summum Bonum. Dar realizarea *vizibilă* a lui Dumnezeu, suportul său evident — natura e în schimb plină de imperfecțiune, atât terestru conceput cât și cosmic³⁾.

Democrația nu este numai o concepție social-politică, ci și un ideal uman, o valoare spre a cărei realizare tinde lumea neîncetat. Scepticii și cei cari contestă democrația săvârșesc greșeala de a o considera pe acelaș plan cu oligarhia, bunăoară. Oligarhia cuprinde un conținut axiologic, un conținut de valoare cu mult mai restrâns decât democrația, deaceia între doctrina și realizarea ei va fi în mod firesc o diferență mai mică ca între idealul și realizările democrației. Acest fapt însă nu scade nimic din valabilitatea și prestigiul democrației. Dimpotrivă, democrația este concepția cea mai înaltă politică, tocmai pentru că cuprinde într'ânsa conținutul cel mai bogat de valori, putând astfel virtual realiza și stările cele mai ideale. Numai un cras și pripit empirism ne poate face să refuzăm idealul democrației în folosul unor alte directive mai puțin dificile și astfel mai confortabile. După cum există o lene a gândirii, există și o lene a eforturilor morale și tocmai ele ne fac să devenim sceptici față de idealurile pe care din cauza aceasta vrem să le prosciem, sub pretextul că ar reprezenta utopii naive. Istoria dimpotrivă ne dovedește că anumite cuceriri ale democrației nu pot pieri niciodată. Se poate încheia un regim democratic, luându-i locul altul oligarhic, totuși anumite cuceriri din perioada democratică continuă să supraviețuiască. Astfel, bunăoară, Germania național-socialistă și oligarhică de azi nu poate trece peste anumite drepturi câștigate în timpul democrației. Ea are, în virtutea acestei legi, una din oștirile cele mai democratice ale Europei. De-asemeni anumite libertăți individuale, chiar sub crâncenul regim dictatorial de azi sunt mai presus de libertățile individuale dela noi, în urma împrejurării că regimul actual de azi a fost precedat acolo de o eră a democrației avansate, pe când la noi democrația n'a devenit încă o realitate.

Dificultatea democrației consistă în sistemul reprezentării. Dominația poporului nu înseamnă stăpânirea lui directă care este o imposibilitate de fapt, o himeră anarhistă. Poporul însă participă la guvernare și participă în tot cazul mai mult și mai intens decât într'un regim oligarhic, chiar demofil. De aceea nu ne putem ralia la părerea d. Iulian Peter, care preferă o oligarhie demofilă unui regim democratic. Căci oricâte defecte ar prezenta un regim democratic, — și e firesc să prezinte multe lacune la începuturile sale, — el atât prin intenții, cât și *practic prin realizare* este întotdeauna superior oricărei oligarhii, fie ea chiar demofilă. Regimul democratic este superior, deoarece prezintă garanțiile cele mai sigure și condițiile cele mai favorabile progresului. Chiar dacă la început funcționarea lui întâmpină numeroase dificultăți, aduce mai curând girul progresului decât o oligarhie demofilă, care în mod fatal curând decade într'o oligarhie demofobă. Un lucru însă n'avem voie să scăpăm din vedere: nu orice regim care se intitulează, este și realmente democrat. Se înțelege, despre pseudo-democrații, aici nu vorbim. Noi analizăm esența fenomenului democratic, trăsăturile sale caracteristice și condițiile lui.

BCU Cluj / Centrul II, University Library Cluj

O întrebare esențială în legătură cu democrația este raportul ei cu libertatea. Este democrația și libertatea unul și același lucru sau libertatea presupune democrația sau invers, democrația implică libertatea? Fapt e că între aceste două concepte, trebuie să existe o legătură intimă.

Dintre vechile parole ale democrației moderne, solemn fluturate în marea Revoluție, numai libertatea s'a putut menține până azi. Egalitatea a fost supusă la diverse corective aduse de desfășurarea istorică a evenimentelor, iar fraternitatea n'a fost niciodată mai mult decât o deviză sentimentală, nereprezentând nimic deosebit. Fraternitatea este o psihoză perpetuă a tuturor revoluțiilor ce izbucnesc în chipul revoltei. E' adevărat că o revoluție de dreapta — sau mai corect exprimat, o revoltă reacționară — aduce cu sine un conținut mai diminuat de frăție, decât revoluțiile progresiste, totuși starea această psihică s'a putut constata atât la izbucnirea războiului mondial, cât și în momentul triumfului național-socialist, sau chiar între luptătorii devotați ai generalului Franco. Există totuși o deosebire între frăția aceasta, care nu-i altoeva decât însuflețire și între sentimentul de fraternitate, vizat de revoluția franceză, pornită cu scopul *înfrățirii* generale. În tot cazul punctul acesta nu reprezintă o trăsătură esențială a democrației, ci doar un deziderat exprimat în clipa eliberării masselor de sub opresiunea istorică. Democrațiile contemporane se caracterizează dimpotrivă printr'o totală ignorare a

acestui factor. Nici în Elveția, nici în Franța, nici în Anglia, și nici în Cehoslovacia sau în țările scandinave, noțiunea fraternității nu alcătuește o trăsătură caracteristică a regimurilor democratice.

În ce privește egalitatea, ea a făcut un proces de maturizare renunțând la o seamă din cerințele ei inițiale. În regimurile democratice egalitatea e concepută numai într'un sens juridic. Egalitatea de drept, dar nu egalitatea de fapt e admisă de democrațiile contemporane. Negreșit, cu temei, deoarece egalitatea de fapt corespunzând unei uniformități, este o imposibilitate. Totuși egalitatea de drept nu constituie o ficțiune, ci un lucru real. Egalitatea de drept exclude privilegiile, nu însă favorurile care decurg din drepturile în plus dobândite în viață. Drepturile în plus nu reprezintă însă privilegiile. Privilegiile se primesc prin naștere. Drepturile se dobândesc prin merite. Evident, există o dificultate a stabilirii meritelor; îndeobște se admite un criteriu formal, (dat fiindcă spiritul european în nizuința sa spre obiectivitate a găsit maximum de garanție în factorul formal. Egalitatea de drept presupune obligativitatea tuturor la un început comun, dela care apoi se diferențiază titlurile pentru viitor.

Ceeace s'a obiectat împotriva concepției democrațiilor burgheze a fost crearea unor noi privilegiați, aceia ai banului. După distrugerea aristocrației, plutocrația a deținut privilegiile tot atât de egoist ca vechea clasă istorică. Fapt e că societatea cunoaște multe impedimente în calea realizării integrale a egalității de drept. Rangul și demnitatea părinților, situația lor în societate și starea lor materială se resfrâng de sigur și asupra copiilor și aceasta constituie, dacă nu un privilegiu de drept, apoi negreșit unul de fapt. Totuși trebuie să recunoaștem că admiterea principală a egalității de drept a adus o radicală schimbare în structura societății europene și dacă programul acesta n'a putut fi până azi pe deplin realizat, nu se datorește unui pretins caracter utopic al democrației, ci diferenței dintre ideal și realitate specifică. Surplusul de dreptate pe care l-a adus cu sine acest principiu, este de bun augur pentru perspectivele de dezvoltare în viitor. Firește, vor trebui schimbate o serie de condițiuni, care să înlesnească realizarea mai deplină a acestui nobil principiu democratic.

S'a părut la un moment dat că marxismul-leninist împărtașește punctul de vedere al egalității de fapt. Presupunerea a fost însă desmințită într'un rând de însuși Stalin, care a afirmat categoric în fața unei comisii de experți că „socialismul înseamnă retribuirea oamenilor nu după randamentul lor, ci după valoarea și nevoile lor spirituale“. Cu aceasta egalitatea de fapt era exclusă.

În adevăr ea nu constituie un ideal, decât pentru unii anarhiști, — dar numai pentru unii, căci prin ceace se caracteri-

zează anarhismul nu este pe atâta idealul egalității, cât mai ales o exagerată și utopică concepție de libertate.

Libertatea e negreșit un atribut esențial al democrației. Mai mult decât stăpânirea poporului, mai mult decât însuși sistemul reprezentativ și *supunerea minorității la voința exprimată de majoritate*, sensul contemporan al termenului de democrație proiectează în adevăr un conținut precis de libertate. Am spus, chiar mai mult decât „supunerea minorității la voința exprimată de majoritate”, deoarece acest sistem al democrației — mijloacele trebuiesc distinse atât de scopul cât și de esența unui fenomen — poate însemna și un regim dictatorial. Or aceasta este strein democrației, tocmai prin faptul că exclude o anumită idee de libertate.

Să analizăm actul intențional. Să admitem că în Rusia majoritatea populației este pentru dictatura proletariatului. Regimul acesta izvorât din consensul manifestat eventual prin sistemul reprezentativ n'ar fi numit de noi democratic din pricina caracterului său dictatorial, care adoptă în lucrările ei *silnicia*. Acelaș lucru se poate afirma și despre Germania național-socialistă. D. Hitler în alegerile generale din primăvara anului trecut a încercat o diversivone, afirmând în contrast cu principiile sale din trecut că sistemul politic din Reich („Führersystem”) este mai democratic decât al altor state, dat fiind că e electiv și astfel se bizuie pe voința, nu numai a majorității, ci a națiunii întregi. Orice om de bună credință trebuie să recunoască inexactitatea afirmațiilor cancelarului german. Afirmațiile d-sale sunt din mai multe puncte de vedere inexacte. Mai întâiu, sistemul reprezentării în Germania nu e electiv, ci plebiscitar. Aceasta e o deosebire, dat fiindcă poporul n'are prilejul pronunțării comparative, stându-i la dispoziție un criteriu exclusivist-singular; el nu alege, ci spune dacă îi convine o anumită chestiune de ordin general cu care se identifică oportunist, regimul. Elementul comparației lipsește total. Contrapropaganda e prohibită și se procedează sugentiv, fără apel la judecata rațională. Sistemul electiv cuprinde într'ânsul un element delibertiv, câtă vreme un sistem plebiscitar este de natură spontană. (Intuiția sentimentală e pusă deasupra chibzuirii raționale.) Astfel consensul quasi-unanim, pe care-l obține pe calea aceasta regimul, constituie în fond un artificiu fără valabilitate serioasă. Dar sistemul acesta nu e democrat din alt motiv, anume: pentru că alcătuirea politică a statului german, acel Führersystem, este cu totul independent de indicația, diminuată la extrem, dirijată de sus în jos, a regimului plebiscitar. Și, în sfârșit, atât acest considerent cât și cel dinainte menționat, exclud regimul libertății. Și în adevăr, când noi ne referim la democrație, presupunem implicit și existența unei anumite libertăți. Aceasta înseamnă că libertatea nu e identică cu democrația, ea fiind un principiu general al vieții care depășește

sfera democrației. Nu libertatea este în funcțiune de democrație, ci democrației îi este tipică un anumit sens de libertate, astfel că democrația participă la sistemul general al libertății. Care libertate este așa dar caracteristică democrației? Stabilirea acestui lucru reclamă o sumară enumerare a diverselor forme și concepte de libertate. Dar mai întâiu să vedem fenomenul libertății în genere.

Ceeace este în primul rând caracteristic libertății e împrejurarea că termenul acesta stă întotdeauna în opoziție cu un alt termen, exprimând o altă realitate. Corelația între cei doi termeni este deci antagonistă, fără ca realitățile pe care le exprimă ele să stea într-o opoziție logică. Antagonismul acesta se afirmă întotdeauna printr'un proces dela care derivă substantivul „libertate“. Aceasta este „eliberarea“. Fără noțiunea eliberării nu putem înțelege sensul libertății. Prin urmare „libertate“ înseamnă în primul rând emanciparea de sub tutela sau opresiunea unui anumit lucru. Astfel un prim concept de libertate este „libertatea omului față de natură“, — o foarte caracteristică, încă nu deplin și greu cucerită libertate! „Libertatea de conștiință“ este istoric al doilea concept al libertății. Din aceasta se dezvoltă treptat: „libertatea religioasă“, a „opiniilor“ (din care face parte și cea politică, precum și „libertățile publice“), „economică“, „națională“, „socială“. Anarhiștii își imaginează și posibilitatea unei libertăți numită de ei deplină, care ar consista în desfacerea omului de sub tutela oricărei autorități colective și juridice. Noi ne îndoim de temeiul acestei concepții, deoarece libertatea niciodată nu trebuie concepută în opoziție cu autoritatea, ci cu arbitrarul, cu silnicia.

Democrația se caracterizează tocmai în acest concept al libertății, care este în deplină armonie cu ideea autorității. Pe când însă autoritatea, care neglijează postulatul libertății, confundându-se cu teroarea, este un rezultat al silniciei, al constrângerii, al forței, autoritatea democratică își sprijină puterea pe *ideea prestigiului*. Deaceea libertatea de esență democratică nu însemnează dezordine și haos, ci un respect profund față de stările ordonate. Ea va însemna, evident, în prima linie libertatea religioasă și a opiniilor, precum și libertatea națională, tinzând continuu spre libertățile sociale. Și dacă e vorba de stadiul actual al democrației, se poate spune că ea abia de acum intră în etapa emancipării sociale.

Un lucru însă, trebuie menționat, fiind deosebit de important pentru înțelegerea fenomenului democratic. Democrația veacului trecut s'a confundat cu *liberalismul*, care nu e altceva decât corolarul politic al liber-schimbismului. Sistemul acesta economic a intrat în zilele noastre în criză. S'a remarcat anume că departe de a satisface postulatele fundamentale ale democrației, care tind spre realizările continue ale progresului de emancipare perpetuă, liberalismul a creat privilegiile

clasei plutocrate, un impediment contimporan al democrației. Deaceea libertatea economică a fost supusă unei anumite modificări și se poate afirma că ea nu în toate formele ei este caracteristică democrației. Deaceea libertatea economică a fost supusă unei anumite modificări și se poate afirma că ea nu în toate formele ei este caracteristică democrației. După cum libertatea religioasă a dus la o intoleranță atee (vezi hitlerismul și stările din Rusia), tot astfel și liberalismul a dus la abuzul capitalist, care a abandonat realmente postulatele democrației. Astfel falimentul liberal nu înseamnă concomitent și apusul democrației, după cum întărirea socialismului de stat deasemeni nu presupune cu necesitatea ignorarea principiilor democratice. Economia dirijată nu se confundă cu știrbirea drepturilor de libertate, dat fiindcă dacă e făcută în sens socialist, nu atinge câtuși de puțin libertățile publice. Căci acele libertăți, care se suprasituează, care se desfășoară în detrimentul libertății altor straturi sociale, constituie negreșit un abuz.

Cu acesta am indicat și limitele conceptului de libertate în sânul democrației. Democrația reclamă deci, numai atâta libertate, câtă nu atinge *libera* dezvoltare și propășire a societății. Și cum societatea în spiritul democrației nu e concepută în contradicție cu interesele naturale și morale ale individului, ideea de libertate specifică democrației, poartă un caracter *individualist*. Dar încăodată, limitele fixate mai sus sunt valabile și în cazul individualismului. Individualismul democrat nu neglijează interesele colective și nu acordă individului o valoare exclusivă. Individualismul democrat este de ordin axiologic, — el porectează un ideal care se integrează în complexul năzuințelor culturale, este *ideea de personalitate*. Pentru întreaga cultură a democrației momentul acesta este deosebit de important. Cultura democratică cultivă valoarea individului pentru a-l promova pe treapta personalității armonice. Și negreșit acestei împrejurări se datorește în parte faptul că azi personalitățile reprezentative ale culturii europene și-au declarat în mai multe rânduri în mod categoric atașamentul lor față de ordinea democratică, preferând-o aceasta regimurilor contimporane de dictatură.

Din pricina acestui caracter de individualism, democrația respinge „cursul autoritar“. Supunerea minorității la voința exprimată de majoritate nu înseamnă concomitent oprimarea din partea majorității a opiniilor minoritare. Minoritatea are prilejul oricând să-și afirme voința, în măsura în care izbuțește să câștige lupta pe terenul reprezentativ. Aceasta înseamnă că și minorității îi e rezervată posibilitatea de a deveni majoritate. Libertatea ideilor fiind asigurată, se pune o singură condiție, aceea de a nu recurge la mijloace de luptă, care se exclud din sfera reacțiunii democrației (actele de teroare, loviturile de stat). Astfel un regim sincer democratic admite și partide antidemocratice. În Franța bunăoară, întocmai cum

nu s'a pus chestiunea interdicției partidului regalist, și caracterul legal al partidului comunist constituie un fapt natural, fără a presupune simpatii din partea forurilor legalizatoare față de ideile prefasate de acest partid. Confuzia care se săvârșește atât de des la noi cu ideile acelor cari, departe de a fi comuniști, susțin totuși că în consecvență cu spiritul democrației, partidul comunist ar trebui să se bucure de ocrotirea legii, presupune o funciără lipsă de cultură politică.

Iată, deci, trăsăturile esențiale ale democrației: regim reprezentativ, egalitate de drept, libertate cu respectul ordinii, prestigiul autorității, toleranță de idei și un individualism care se depășește prin cultul susținut al personalității. Un atare regim recunoaște ierarhia vârlor, asigurând celor spirituale un drept de întâietate spre deosebire de regimurile de dictatură, care pun deasupra tuturor forța politic-politienească.

Aici e locul să răspundem unei cunoscute obiecții ce se ridică împotriva democrației. Insuși d. Iulian Peter, articolul căruia ne-a inspirat rândurile acestea, susține că nicăeri nu conduce poporul, ci o anumită elită. În vremile noastre s'a criticat modalitatea prin care crează democrațiile elita, recomandându-se sistemul conducerii autoritare. (Führer-system), cine însă nu ține seamă de faptul „popor“, ci numai de factorul conducător, de factorul „elită“ — care și el incontestabil există, — înseamnă că gândește în categoria individualului, neglijând contribuția atât de esențială tocmai pentru politică, a factorului de masă sau colectivitate, descoperit de psihologul francez Gustave le Bon. Și diferența se evidențiază tocmai aici. Pe când elita autocrată este arbitrar selecționată și activează în chip dictatorial, elita democrației se conformează unui criteriu obiectiv al selecțiunii, lucrând cu preferință sub inspirația colectivității.

Acolo, unde există o discrepanță radicală între elită și colectivitate, nu avem de aface cu o democrație reală, ci cu una fictivă. Așadar obiecțiunea aceasta a adversarilor democrației e lipsită de temei. Iar ceea ce agravează eroarea acestei obiecții, este împrejurarea că cei ce o abordează, deși se declară partizani ai ideii colective, sunt în fond de un individualism excesiv. Ca atare eroare pur teoretică se agravează printr'un defect moral, acela a lipsei de sinceritate. Elita deține în cadrele democrației un rol deosebit de însemnat. Democrația nu se limitează la recunoașterea și cultivarea valorilor spirituale — elemente indispensabile ale unei culturi, — ci caută a le da și o largă difuziune. Nu negăm, s'au produs valori mari și în vremi oligarhice, dar nu s'a acordat decât în vremi în care dreptul poporului a fost respectat la maxim, dreptul fiecărui de a participa la produsele culturii. Astfel, pe când autocrația monopolizează bunurile culturii, democrația tinde la crearea unei atmosfere culturale de larg răsunset și de mare întindere. Ceea ce apoi în democrație câștigă mereu, sunt valo-

rile de ordin social-uman: omenia, stima omului, respectul dreptului și dreptatea bazată pe echitate.

Din aceste motive democrația socială și progresistă de azi se situează întocmai pe linia de tradiție a umanismului european.

III.

Prin descripția pe care am făcut-o, ne-am putut convinge că democrația este un fenomen mai larg, decât politicul pur. Ea își extinde domeniul ei de valabilitate peste tărâmul politicii, înglobând întreaga viață publică. Pentru a fixa în sfârșit semnificația democrației în cadrul domeniului politic, trebuie să aruncăm o privire asupra politicii însăși. Iată o activitate atât de cunoscută, de atâția îmbrățișată, pe care însă atât de greu o definim. Adesea, să delimităm precis domeniul ei, ne vedem pe tărâmurile eterogene. Căci, negreșit politica nu se confundă nici cu poliția, nici cu justiția, și nici cu diplomația pe care a avea o depășește, apoi nici cu economia, precum nu se confundă nici cu viața socială sau cu manifestațiile spiritual-culturale. Fiecare din ele cunosc un domeniu propriu, un fenomen precis delimitat, cu totul deosebit de celelalte fenomene. Astfel cultura are o structură proprie, care se deosebește constitutiv de structura specifică a vieții sociale. Tot astfel fenomenul particular al organizației administrativ-polițienești se deosebește atât de caracterul justiției, cât și de acela al vieții economice și culturale. Totuși dacă sustragem politicii toate aceste fenomene și domenii, dispăre însuși fenomenul politicii. Este atunci cumva politica o activitate și îndeletnicire hibridă? N'am putea afirma, dat fiind că factorul principal al politicii „agentul său, — omul politic — presupune anumite însușiri cu totul specifice pe care celelalte activități nu le reclamă. Cineva poate fi un excelent polițist sau un impecabil spirit administrativ, un strălucit diplomat un corect judecător, un pasionat exponent al revendicărilor sociale și un neîntrecut om de cultură, fără să fie concomitent și un bun politician. Așadar, fenomenul politic nu consistă într'un element de interdependență, având un domeniu propriu. Care este însă acesta? Răspunsurile de până azi sunt variate. Le amintim doar pe acelea, cari ni se par cele mai apropiate de caracteristica specifică a fenomenului politic. Astfel pentru Max Weber „politica înseamnă năzuința spre participare la putere sau spre înrăurirea distribuției puterii, fie între mai multe state, fie înlăuntrul unui singur stat, între diversele grupuri de oameni pe care el le cuprinde“. ⁴⁾ Pornind dela această definiție, Hans v. Eckardt susține că politica este „întregul mecanism al celor petrecute în lupta pentru constituirea și reglementarea raporturilor de forță ale vieții publice în stat și între state.“ ⁵⁾ Domeniul propriu politicii alcătuiesc, deci, diversele izvoare de

forță pe care le cunoaște o societate, iar reportul dintre ele este un rezultat al acțiunii politice. Acestea pot fi firește de natură diversă, însă concepute ca atare, ca izvoare de forță de putere, devin elemente primordial politice. Pentru un fenomen — regim sau instituție politică — totul e în funcțiune de raportul particular de forță pe care-l reprezintă, acesta fiind structura sa specifică. Să vedem deci, care este semnificația democrației în lumina acestor circumstanțe? Raportul specific de forță al politicii este întotdeauna un raport între drept și forță. Există pe de o parte izvoarele de putere, a căror posibilitate de constrângere este evidentă, — pe de altă parte există sistemul de drept, care reglementează aplicarea, modul de întreținere a izvoarelor de forță. Iată ce spune d. Iulian Peter în articolul d-sale în privința aceasta: ... „forma iuridică în care se îmbracă stăpânirea, are o importanță secundară, formele se deosebesc numai prin criterii exterioare, căci orice stăpânire se sprijină în fond pe consimțământul comunității, (exprimat sau tacit) și pe forță. Importanță este proporția între consimțământ și forță, important este felul cum forța este ideea de finalitate, care călăuzește minoritatea conducătoare, adică mistica dominantă.“

Concepția dlui Peter e negreșit valabilă pentru o anumită structură politică, pentru regimurile autocratic-dictatoriale. Nu e însă valabilă în cazul democrației. Raportul dintre forță și drept în democrație este fundamental deosebit de modul în care îl rezolvă d. Iulian Peter și tocmai aici se întrezărește deosebirea politică profundă dintre democrație și regimurile autocrate. Pe când în regimurile autocrate elementul esențial este forța, dela care izvorăște ulterior sistemul de drept ce consfințește forța, în ordinea democratică primează dreptul, forța fiind de abia un rezultat al sistemului juridic. Și când spunem drept, în democrație el presupune implicit două elemente simultane: *îndreptățirea* cetățeanului la o serie de acte pe care elementul de forță i le apără, și *dreptatea* ce i se face în cazul răpirii drepturilor pe care i le asigură sistemul de drept în care viețuiește. (Latinește deasemeni „*justitia*“ este un derivat al termenului „*ius*“). Intr'un asemenea sistem de drept forța e un element accesoriu și cu totul subordonat dreptului. Intr'un regim dictatorial în schimb, elementul esențial devine forța. Ea nu trece înaintea dreptului numai din punctul de vedere al succesiunii istorice, — factorul, care a determinat sistemul de drept al unei societăți, — ci în însăși ierarhia valorilor, *proclamate* de acea societate. Dovadă — însuși sensul dreptului, alterat dela înțelesul său firesc; dreptul aici nu mai înseamnă ceva în avantajul cetățeanului, actele la care este el îndreptățit, ci un element adus în sprijinul forței: înseamnă *obligatie*. Forța este exercitată de un număr redus de oameni, care o aplică de sus în jos (opresiune). În democrație dimpotrivă ordinea de drept fiind creată de jos în

sus și controlul exercitării forței (executiva) se desfășoară în acelaș sens. Prin crearea unui întins sistem de drept, arbitrarul este, în regimul democratic, redus la minimum posibil. În schimb, arbitrarul oligarhic nu e limitat, decât cel mult de factorul tradițional. Criteriile acestui regim nu sunt niciodată ale dreptului conceput în opoziție cu obligațiile, ci ale privilegiului (forței).

VICTOR IANCU

1) Sublinierea ne aparține.

2) Despre acest lucru se ocupă în deaproape filosoful Nicolai Hartmann în etica sa.

3) Asupra concepției acesteia axiologice, înrudită și influențată de școala fenomenologică realistă — compusă din filosofii germani Max Scheler, Al. Pfänder, Dietrich v. Hilderland și Nicolai Hartmann, dintre cei mai de seamă — insistăm pe larg în lucrarea noastră germană „Die Bedeutung der Form in der Ästhetik“ (în curs de apariție). Anumite referințe se găsesc și în cele două studii, „Originalitatea în artă“ și „Despre limitele domeniului estetice“, publicate de noi în revista clujană „Gând Românesc. O sumară expunere sistematică va putea găsi cititorul și în lucrarea noastră „Introducere în estetica axiologică“, care e în preparație.

4) „Politik als Beruf“, Gesammelte Schriften. P. 397.

5) „Grundzüge der Politik“, P. 12.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Starea claselor mijlocii în Germania

Intr'unul din marile săptămânale parisiene, d. E. Vermeil, profesor la Sorbona, publică recent un studiu asupra Germaniei actuale. După aceasta însemnăm cele ce urmează.

Trei straturi sociale se găseau alături în Germania când Hitler punea mâna pe putere: la dreapta câțiva mari bogătași, în stânga un vast proletariat și în centru o clasă mijlocie de a cărei structură să ne ocupăm mai de aproape.

Stratul superior, al bogătașilor cuprindea ca la o jumătate de milion de persoane, baroni ai latifundiilor, căpitani ai industriei, mari comercianți, mari financiari, rentieri, funcționari superiori și directori, cari împreună abia făceau 0,01% din populația Reichului. Proletariatul: lucrătorii din industrii, personalul subaltern din comerț și transporturi, micii angajați de tot felul, servitorimea și lucrătorii agricoli, cuprindea 18 milioane muncitori, cari cu familiile lor făceau o populație de 31 milioane de suflete: o jumătate din populația țării. Cealaltă jumătate o constituia starea de mijloc, în care clasa mijlocie veche, a averilor mijlocii și mici se deosebia net de clasa mijlocie nouă, a salariaților calificați. Cea dintâi din acestea con-

ținea 11 milioane proprietari, cu o populație de 19 milioane suflete și anume: 4 milioane de țărani, mai mult de 1 milion de mici industriași și meșteșugari, 1 milion de negustori și vre-o 5 milioane de „proletaroizi” — oameni cu o existență la nivelul vieții proletare.

A doua, care odată cu avântul imperiului Bismarkian a luat o mare dezvoltare, cuprindea ca la 6 milioane de angajați, funcționari și liber profesioniști, și făceau o populație de 11 milioane.

De o sută de ani, sub dubla influență a conducerii prusace și a unei severe autorități patronale, poporul german se abătea dela grijile politice către preocupările afacerilor, prospere: câmpiile își vărsau contingentele către orașe, industriile absorbiau toate brațele, iar piețele lumii consumau marfa germană. Toate bune până după război și până la criza cea mare, când colectivitatea germană îmbracă un aspect din cele mai jalnice: clasa oligarhică grav buimăcită de violența crizei, proletariatul — victimă a unei raționalizări brutale și alte multe rele — lovit de șomajul a 7 milioane de muncitori, iar cele două clase mijlocii proletarizate cu o viteză de speriat, în urma inflației. Prin 1933, 90% din germani duc o existență proletară sau proletarizată.

Această proletarizare a claselor mijlocii explică fenomenul hitlerist, mai bine decât șomajul progresiv al muncitorimii. Mentalitatea elitei conducătoare, destul de ostilă metodelor marelui capital și marelui finanțe apusene, precum și mentalitatea proletariatului, revoluționar în teorie și oportunista în practică, asigură expansiunea național-socialismului la dreapta și la stânga, iar mentalitatea claselor mijlocii, sărăcite, produce mișcarea nazistă însăși.

Un lung șir de împrejurări istorice au epuizat clasele mijlocii germane de conținutul lor substanțial. Prăbușirea împrumuturilor de război, sărăcirea cumplită din timpul inflației (1922—23), când micul capital și economia cinstită s'au evaporat, distilând în buzunarele marilor speculanți, înșelătoarea speranță a unei refaceri cu ajutorul capitalului străin, criza generală din 1929—33, toate acestea, suprapuse unei nervosități fără ieșire, alimentată de un puternic orgoliu lezat, de resentimentul umilțelor provocate prin dezastrul din 1918 și mai ales de sentimentul unei decăderi sociale nemeritate, dau ciocnirii dintre mentalitatea burgheză a claselor mijlocii și realitatea materială a proletarizării lor, o intensitate plină de grele consecințe.

Împrejurările erau cum nu se poate mai potrivite pentru ca șefii hitleriști să facă o propagandă fructuoasă. Acești oameni, cari în sinea lor disprețuiau poporul ca pe orice turmă, exaltau virtuțile „Volk”-ului german buimăcit și împovărat de slăbiciunea lui politică, reușind să inoculeze unui popor al cărui rol, floră, faună și elemente etnice sunt cele mai diferite și lipsite de originalitate, unui popor a cărui cul-

tură a însemnat totdeauna îmbinarea a o mulțime de influențe, maladia nazismului. Această maladie, copil vulgar al pangermanismului de odinioară, pretinde pentru poporul german „onoarea rasei pure“, o rasă superioară, cu calități înalte de simplitate de moravuri, probitate, curaj și eroism, rasă care trebuie să se afirme ca mamă și stăpână a tuturor neamurilor pământului.

Programul social oferit de național-socialiști, răspundea aspirațiilor principale ale claselor mijlocii: el flata deopotrivă anticapitalismul unora ca și antisocialismul altora. Invingea și obstacolul peste care nu a putut trece Socialdemocrația și Centrul, conflictul dintre posedanți și salariați, prin propunerea idealului corporativ, care avea să redea germanului mijlociu încrederea, atât de necesară, în munca lui.

Cât despre edificiul politic, șefii hitleriști vroiesc să-l construiască renegând concomitent atât democrația apuseană, cât și sovietismul rusesc, după principiul că orice individ trebuie să comande subalternilor și să asculte de superiorii săi, principiu care, pretind dinșii că ar constitui secretul vechei democrații germane.

Așadar, decăderea psihologică și morală a claselor mijlocii național-socialismul o rezolvă prin mistica nazistă, decăderii materiale a acestora le opune armata muncii destinate reconstrucției puterii militare, iar prăbușirii politice și lipsei lor de organizare le substituie Partidul unic, o minoritate militantă în serviciul doctrinei totalitare și instrumentului acesteia — Statul dictatorial.

*

Ce devin în noul stat clasele mijlocii și cum li-se realizează așteptările în regimul pe care ele l-au ridicat la cârmă, pentru a le vindeca durerile materiale și neajunsurile materiale?

Cel de al treilea Reich afirmă prin toate instituțiile și actele sale primatul politicii externe, își concentrează toată atenția asupra nevoilor supraînarmării și „războiul total“, astfel că revendicările burgheze ale claselor de mijloc zac undeva, în cel mai îndepărtat colț al preocupărilor Statului totalitar. Dacă ar fi să ne luăm după cuvintele unui recent discurs al cancelarului Hitler, s'ar părea că Statul nazist arde de dorința de a asigura bunăstarea fiecărui german. Francheta Generalului Göring însă ne împiedică să cădem pradă acestor vise...

În prima perioadă de 4 ani pentru care Hitler „a cerut încrederea poporului german“ și a „obținut-o“ cu științele unanimități, era vorba de a se astupa breșele economiei germane, falimentare. De al doilea plan pe 4 ani se legau toate nădejdiile. Dar nici cu 1937 lucrurile nu se schimbă în interesul mulțimilor: nici acum nu este vorba de ridicarea nivelului vieții individuale, ci de a mări puterea națională și de a aplica individului cel mai spartan sistem de educație națională-militară. Regimul obligă pe toți germanii la un ascetism

de comandă, care contopește în aceeași iobăgie de stat atât clasele mijlocii, cât și proletariatul. Statul este acela, care determină prin lucrările sale intensificarea producției, dar tot el dirijează și limitează consumul individual. Dacă trebuie să se realizeze un excedent al producției asupra consumației, apoi acesta se cere numai în favoarea serviciilor publice și în primul rând pentru armată. Marele consumator nu este poporul german, ci *statul nazist*, acest nou minotaur al economiei germane.

Fenomenul proletarizării claselor mijlocii se continuă și în noul Reich; sub părinteasca ocrotire a Führerului clasele mijlocii dispar cu totul ca entitate socială distinctă, și această dispariție își are tâlcul ei: ea asigură emasculară politică a acestor clase, pentru a le avea ca instrumente la extirparea totală a socialismului și ca instrumente ale unei politici externe agresive.

Poate că mulți vor fi conștienți de decăderea micii burghezii germane. Se pare totuși că clasele mijlocii se resemnează mai degrabă decât s'ar revolta de pe urma acestei decăderi. Pentru că regimul, cu tot necrușătorul său spartanism, din când în când mai alimentează iluziile masselor muncitoare că s'ar preocupa de soarta lor și că s'ar organiza pentru binele lor. Astfel, ca și Republica, nazismul perfecționează viața rurală, urbanismul, se ocupă de locuințe și de organizarea distracțiilor. Dar aceste avantajii sunt acordate poporului ca gratificație pentru purtarea lui cuminte, după tradiția Statului-politist prusac, care cu Bismarck se milostivise să acorde muncitorimii instituția asigurărilor sociale, având însă grija de a storce în prealabil contravaloarea acestor servicii prin sacrificiile ce le împunea tuturoara.

Dispariția claselor mijlocii înseamnă îngroșarea rândurilor proletare de altădată cu noi categorii de săraci și realizarea patriotică a uniformizării sociale, între clasele mijlocii și proletariat. Noile contingente proletare nu exercită numai o acțiune cantitativă asupra clasei de jos, ci ridică masa proletară și calitativ prin aportul lor de cultură.

O muncă febrilă absoarbe întreg poporul german uniformizat. Această muncă însă are toate caracteristicile activității sub presiune din spatele frontului, așa cum s'a mai cunoscut în Germania înaintea prăbușirii lui Wilhelm II.

Criza germană, și cu ea a claselor mijlocii a intrat numai într'o stare latentă.

Țăranii, nu au văzut în al 3-lea Reich dispărând „spațiul nelocuit” pe care-l constituie cele 7200 întreprinderi agricole de întindere mai mare de 500 ha., deținute și astăzi de marii latifundiați.

Câteva nume pot ilustra o întregă stare de lucruri: Ex-kaiserul Wilhelm deține 97.043 ha., Prințul Pless 50.505 ha.,

Prințul Hohenlohe-Oeringer 48.121 ha., Prințul Hohenzollern-Sigmaringen 46.036 ha., Prințul Solms-Brauth 38.774 ha., Baro-nul Stolberg-Wernigerode 36.739 ha., Ducele de Anhalt-Dersau 29.300 ha., Baronul Tiele-Winkler 28.882 ha., Ducele de Ahren-ber-Nordkirchen 27.842 ha., etc., etc. . . . Și alte nume mai pu-țin avute: Krupp 5.000 ha., Von Borsig tot atâtea, Von Siem-ens 2.500 ha., Mareșalul Blomberg 2.300 ha., etc.

Legea din 1933 asupra domeniilor ereditare, care rezervă succesiunea unui singur descendent în familie, obligă pe de-moșteniți să părăsească satele, luând drumul orașului, către pâinea proletarului. Apoi, țăranul mai este presat din toate părțile de Corporația agricolă și de durerile obligații ale planu-lui pe patru ani. Când este vorba de „Osthilfe“ sau alte ase-menea ajutoare, atunci se preiau de către Stat datoriile latifun-diilor . . .

Meseriașii nu sunt într'o stare mai răsărită. În August trec-ut Organizația Centrală a Meșteșugarilor a publicat un me-moriu, în care arăta că meseriile, cu rare excepțiuni, suferă de pe urma înarmării, în loc să câștige ceva. Falimentele se în-mulțesc. Venitul meșteșugăresc scade dela 4 miliarde la înce-putul crizei din 1929 la 2 miliarde în 1935. Se creiază și su-prapun vechilor corporații noi și vexatorii formațiuni disci-plinare.

Pentru a umple lipsurile de muncitori calificați din indus-triile de război, se vorbește despre îndrumarea către acestea a vre-o 60.000 tineri meșteșugari liberi.

Cât despre patronii mijlocii, aceștia și-au pierdut orice li-bertate și astăzi nu mai sunt decât giranți ai întreprinderi-lor lor.

Micilor negustori național-socialismul le-a promis desfiin-țarea marilor magazine, așa precum a promis țărănilor fără pământ exproprierea latifundiilor. Precum nimic nu s'a clintit din latifundii, așa subsistă și marile magazine. În schimb micii negustori, prin al doilea plan pe patru ani, sunt obligați la plata unei taxe speciale. Micul comerț este obligat la crearea unui fond special pentru finanțarea pieții peștelui, care trebuie să înlocuiască tot mai mult carnea.

Urcarea prețurilor este în avantajul comerțului en-gros, iar apăsarea ei o resimt micii detașiști.

Sporirea salariilor se face după o curbă foarte lentă. Su-ma salariilor trece dela 40 miliarde în 1930 la 26 miliarde în toiul crizei (1932) și se ridică astăzi numai la 30 miliarde. Pe de altă parte această sumă reprezintă o putere de cumpărare anemiată prin aceea că ea se repartizează unui număr de mun-citori crescut. Hitler a refuzat cererea Drului Ley, șeful Fron-tului Muncii, de a se urca salariile, deoarece sforțările guver-nului converg în stăvilirea tendințelor de urcare, pentru a fa-voriza investițiile de stat, lipsit de valoare comercială.

Salariile mai sunt împovărate de felurite și grele taxe, im-

pozite și contribuții „benevole“. Un angajat al Poștelor, care câștigă 153 mărci pe lună, este impus cu aproape 90 mărci taxe și impozite, iar unui corist al Operei din Berlin, care plătește statului din leafa sa 82 mărci, nu-și rămâne pentru hrană și îmbrăcăminte decât 125 mărci, pe lună.

Funcționarii mai cunosc astăzi o reformă fără tradiție în Germania: ei sunt la discreția oamenilor regimului, și pot fi neglijați la avansări în fața ariviștilor, precum pot fi chiar revocați după placul cârmuirii.

*

În fața unei oligarhii conducătoare, în care grație priceperii lui H. Schacht, industria grea și-a reluat locul dominant, clasele mijlocii și proletariatul de odinioară constituie o masă tot mai puțin desclintită de executanți, cari pot fi sărăciți în voie pentru a putea fi mai bine cârmuiți. Iată ce înseamnă, în dosul aparențelor de organizare corporativă, egalitatea lucrătorilor germani.

C. DRAGULESCU

Răscoala dela Bobâlna

Asupra răscoalei țărănești dela Bobâlna din Ardealul anului 1437 nu s'a înscris prea mult în istoriografia română și maghiară. Afară de un articol publicat de G. Barițiu ¹⁾ în revista *Transilvania* nu cunoaștem o altă contribuție românească destinată exclusiv cercetării acestui important eveniment. Dintre Unguri, după câte știm, numai Gombos Ferencz Albin ²⁾ a tratat mai pe larg chestiunea, care ne preocupă. Evident, că în cadrul operelor de sinteză, istoricii au rezervat și răsvrătirii din 1437 câteva rânduri sau, în cel mai bun caz, câteva pagini.

Sunt ciudate însă unele interpretări, ce s'au dat documentelor contemporane, în legătură cu cauzele, caracterul scopul mișcării țărănești și cu apariția etnică a „blestemaților“ de țărani, care ne mai putând suporta opresiunea marilor latifundiași, laici și eclesiastici, au recurs la singura soluție salvatoare: revolta.

Faptul nu trebuie să ne surprindă. Spiritul, în care se scrie de obicei istoria nu prea face exces de obiectivitate. E un spirit îngust și sectar, în care se circumscriu distonant anumite interese și prejudecăți consacrate: religioase, naționale și de clasă.

Nu e deci de mirare, că unii istorici au dat caracterului

¹⁾ Despre bellulu civile transilvanu dein anii 1437—1438. *Transilvania*, 1873, pag. 1—2 și 13—17.

²⁾ Az 1437-ik évi parasztlázadás története. Kolozsvárt, 1898.

social al răsvrătirii de acum 500 de ani o importanță cu totul secundară. În schimb i-au reliefat și atribuit un conținut național, care în secolul al XV-lea nici măcar nu se conturase.

De aceea ei au și considerat revolta dela Bobâlna ca revolta țărănimei valahe contra nobililor unguri și popilor catolici sau cum spune Bălcescu ³⁾ „răscoala simțământului național al unui popor chinuit de alt popor“. Țăranii unguri, firește, nu sunt amintiți de Bălcescu ca părtași ai mișcării ⁴⁾. Simțământul național al iobagilor români probabil le-a refuzat colaborarea!

Realitatea e alta însă. În mișcarea populară dela 1437 iobagii unguri și români au făcut front comun contra asuprașului comun: proprietarul de pământ. Participarea celor două popoare reiese clar din documente, așa cum vom vedea mai jos. Dealtfel și cei mai mulți istorici s'au pronunțat în acelaș sens ⁵⁾.

Se știe apoi, că în sec. XV. era și între Români o stratificare socială: șerbi, cnezi, voievozi și nobili, care aveau diferite privilegii, conferite rangului. Și la nobilii aceștia, români prin naștere și catolici prin confesiune, interesele de clasă erau mult mai puternice ca instinctele naționale. Nobilii români se confundau cu nobilimea maghiară într'o comună uzurpare a drepturilor țăranilor ⁶⁾. Nu erau nici mai buni, nici mai răi ca alții. Aveau însă aceeași mentalitate exclusivistă de castă. Identitatea de sânge cu iobagul român, nu avea în sufletul lor nici-o rezonanță.

De o parte deci exploatați: iobagii fără deosebire de naționalitate, robi ai pământului, care nu le aparțineau; de altă parte exploatare: stăpânii latifundiilor muncite din greu de alții.

Conflictul era inevitabil. Trebuia să izbucnească așa cum a izbucnit: săngeros și dur. Șerbii nu mai puteau suporta abuzul și tirania feudală. Paharul se umpluse. Mizeria și nedreptatea se cereau strigate cu armele în mână.

Lacomia episcopului ardelean Sepeș le oferise tocmai prilejul. Episcopul avusese ideea ingenioasă de a pretinde ță-

³⁾ Bălcescu: Ist. Rom. sub Mihaiu-Vodă Viteazul (Cartea IV, p. 330).

⁴⁾ Ibid., p. 331. Deasemenea Odobescu, Scrieri politice și literare. Vol. III. Moții, pag. 518—519 și Papiu Ilarian, Ist. Rom., Viena, 1851, pag. 35—37.

⁵⁾ I. V. Rusu, Compendiu de istoria Transilvaniei. Sibiu, 1864, pag. 170; G. Barițiu, ibid., p. 2; A. Tr. Laurian, Ist. Rom., Buc., 1873, pag. 288; Radu Rosetti, Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova, Buc., 1907, pag. 28; Iorga, Histoire des Roumains de Transylvanie et Hongrie, II-e édition, Buc., 1916, pag. 127; Iorga, Ist. poporului românesc. Trad. din germană de Otilia Enache Ionescu. Vol. II. Buc., 1925, p. 88; R. W. Seton-Watson, Histoire des Romains. Paris, 1937, p. 114; Giurescu, Ist. Rom., Buc., 1937, Vol. II, pag. 292. Scriitorii unguri: Horváth, Jakab și Szilágyi au dat, deasemenea, rol egal țăranilor maghiar și români. Cf. Gombos Ferencz, Hbin, ibid., p. 9.

⁶⁾ Seton-Watson, ibid., p. 114.

ranilor răscumpărarea dijmelor în monedă bună de argint pe ultimii trei ani⁷⁾. Țăranii însă nu se grăbiră să execute porunca preasfințitului. Li-s'au închis bisericile; au fost excomunicați, anatemiați, batjocoriți; oamenii erau îngropați fără slujbă religioasă; cununiile se făceau fără preoți. Dar n'au plătit. Atunci episcopul a cerut sprijinul regelui Sigismund. Zadarnic. Iobagii se încăpățânară și de data aceasta.

Agitația crește din ce în ce mai mult. Prin Aprilie se înregistrează primele simptome ale revoltei. Ținuturile săsești sunt terorizate de un oarecare „capitanus”, ungarul Kardosy János. Sașii se plâng vice-voevodului ardelean, Lorand Lapeș, fratele episcopului, cerând un ajutor, care desigur li-se acordă⁸⁾. Un spirit de răzmeriță pătrunsese prin urmăre și aici. Din alte documente aflăm, că Sașii din comunele Metersdorf (Dumitra) și Terpisi (Trepn) au început să devasteze teritoriul unor nobili.⁹⁾

Efervescența era însă mai mare în comitate. Iobagii români și unguri, având același interese de apărare, părăsesc satele și se adună pe muntele Bobâlna, lângă Olpreț, pentru consfătuire.

Răsculații vor totuși să evite o ciocnire. Prin delegați ei cer voevodului Csáky, un tratament mai omenesc, o revenire chiar la vechile drepturi și libertăți. În mintea lor simplă, bieții oameni, abrutizați de muncă, își mai făureau încă iluzii. Spereau că poate cei mari le vor înțelege durerea, se vor îndupleca și le vor face dreptate.

S'au înșelat însă. Nobilii nici nu vor să stea de vorbă cu prostimea. Voievodul Csáky, ajutat și de oastea secuiască, de sub conducerea comiților Henric de Tamasi și Mihail Jackh de Kusal, dă ordin ca trimișii poporului să fie uciși. Și atunci semnalul vărsării de sânge începe înfricoșător, sălbatec.

Rezultatul bătăliei nu se cunoaște. Vedem totuși că după luptă se reiau negocierile. Atmosfera e acum favorabilă unei înțelegeri. Se încheie chiar, în 6 Iulie, un tratat de pace „între aristocrația și între democrația țării, ca două părți egale”, cum zice G. Barițiu¹⁰⁾. Tratatul acesta, al cărui text e publicat în două ediții¹¹⁾; Kemény și Teleki, este un moment important în desfășurarea mișcării.

Reprezentanții nobilimei: Ladislau fiul lui Benedict de Farcas¹²⁾, Ladislau fiul lui Gereu din Zamusfalva (Someșeni de lângă Cluj), Benedict de Suk și Dionisie de Farnas, împreună cu reprezentanții țăranilor români și unguri: Ladislau

7) Hurmuzachi, Documente... Vol. I, 2, p. 614—619.

8) Hurmuzachi, *ibid.*, p. 613.

9) C. Eder, *Observationes criticae...* Sibiu, 1803, pag. 99; cf. Barițiu, *ibid.*, p. 2.

10) Barițiu, *ibid.*, p. 3.

11) Hurm., *ibid.*, p. 614.

12) In e.d. Kemény: *Ladislau filius Benedicti de Sarkad.*

Biro, Vincențiu, Ladislau Bana din Olpreț, Antonie..... și Pavel din Vajdahaza, care poartă titlul revoluționar și semet de „*vexillifer Universitatis Regnicolarum Hungarorum et Valahorum huius Principatus Transilvaniae*“, se întrunesc pentru a pune capăt tulburărilor, a face pace și a expune dorințele părților reprezentate.

Nu e vorba, bine înțeles, spune dl. N. Iorga¹³⁾, de o declarație națională. Și profesorul Iorga are perfectă dreptate. Răsculații nu se gândiau decât la suferințele lor, care erau aceeași la ambele neamuri. Impilarea nu venia delat o națiune, ci dela o clasă socială, dela un sistem nedrept și neuman de exploatare a omului prin om.

Poporul nu se ridicase nici contra lui Dumnezeu și a dreptății lui, nici contra bisericii, nici contra sfintei coroane, nici contra regelui Sigismund. Se ridicase numai contra nobililor și persoanelor eclesiastice (Nobilibus seu Ecclesiasticis personnis), care în loc să respecte tradiția libertăților populare date din vremuri vechi de către regi, au introdus în locul lor abuzul, opresiunea, impilarea.

Episcopul se învoiește ca, de-acum încolo, să i se dea în loc de dijme în natură, câte 1 florin de aur sau 100 dinari în monedă curentă. Nobilii renunță dela luarea noiei din grâne, și vinuri. Iobagul va avea drept de migrațiune de pe o moșie pe alta după ce va fi plătit datoriile către proprietarul, pe al cărui pământ a stat până atunci. Se recunoaște iobagului dreptul de a testa. Nobilii vor putea moșteni numai averea țărănilor, care nu vor lăsa nevastă, copii sau rude sau dacă n'a lăsat testament. Averea țărănilor fără moștenitori direcți revenia văduvei sau consăngenilor colaterali. Nobilul își rezerva dreptul de a lua numai o vită de trei ani. În privința diferitelor censuri, daruri și servicii, potrivit legilor Sf. Ștefan, și până când aceste legi vor fi cerute regelui Sigismund, iobagii se obligau să plătească stăpânului, în fiecare an, la ziua Sf. Ștefan, câte 10 dinari; la Crăciun să-i dea o găleată de ovăz pentru uzul morii, pe care trebuia să o și repare. să muncească o zi, la seceră sau coasă (nu se spune dacă munca trebuia prestată într'o săptămână, lună sau an). Dar și nobilii se obligă să renunțe la dijma pe porci și stupi și la censul, numit acau (dela vin). În timpul expedițiilor războinice, când și țărăniile vor trebui să ia armele, să se plătească omeneste alimentele și să nu se mai răpească avutul oamenilor. Baronii țării să nu mai scoată pe iobagi la războiu fără nici un rost. Iobagii nu mai înțeleg să suporte nici torturile fizice, la care erau supuși. Nobilul, care va bate sau omori vre-un șerb și dacă fapta va fi dovedită prin 2 sau 3 martori, să fie socotit sprejur. Nici un nobil, voevod, comite al Secuilor, episcop să nu mai asuprească pe căpitani și deputații poporului. Dacă

¹³⁾ Histoire . . . p. 130.

totuși vor face aceasta, să fie socotiți sprejuri. În caz că diplomele Sf. Ștefan și cuprinsul lor sub sigilul regelui Sigismund vor fi cunoscute, atunci dispozițiile din tratat să fie anulate. Dacă însă nu se vor găsi, atunci condițiile păcii să rămână în vigoare pentru toate timpurile.

În sfârșit, tratatul mai conține o dispoziție de o foarte mare importanță. Se prevede anume, ca în fiecare an să se întrunească pe muntele Bobâlna, căpitaniii poporului și câte doi bătrâni de fiecare sat.

Și acolo, pe munte, căpitaniii, aveau dreptul să cerceteze și să întnebe pe bătrânii satelor dacă „Domnii” au respectat libertățile populare, fixate în convenția de pace sau măsura, în care le-au călcat.

Se instituia, prin urmare, un fel de dietă populară ca organ de control și de anchetă; o dietă, care avea să funcționeze pe baza unui pact, și evident, ca o expresie a acelei „universitas” în care intrau deopotrivă Ungurii și Români.

Dar o „universitas” era un corp constituțional, un corp politic deci. Secuții și Sașii formau un astfel de corp; nobilii altul. Țăranii încă se grupaseră sub acest nume. Am văzut că Pavel din Vajdahaza reprezenta „Universitas Hungarorum et Valahorum” la tratativele de pace, „cecae însemna crearea, chiar temporară, a unei noi forme constituționale”¹⁴).

Dieta, ce avea să se țină anual pe muntele Bobâlna, era un pas mai departe în această privință.

Este adevărat că sancțiunile, pe care mandatarii iobagilor le puteau aplica nobililor vinovați de rea credință erau iluzorii. Vinovații erau declarați... călcători de jurământ și ceilalți membrii ai castei erau opriți să-i apere. Altă sancțiune nu exista.

Cu toate acestea, dispoziția irita sensibilitatea unor oameni deprinși să poruncească.

Formele de democratizare, care încercau să pătrundă în viața politică a Ardealului nu le conveneau.

Clasele stăpânitoare și-au menținut totdeauna privilegiile prin teroare și violență. Consultarea poporului a fost și este încă și azi la statele cu regim totalitar o concepție de care nu e bine să te folosești.

Sub presiunea evenimentelor nobilimea și popii semnară însă un tratat, pe care nu aveau de gând să-l aplice.

Și, în adevăr, în 16 Septemvrie, Lorand Lepeș de Varaskezi, vice-voevodul Transilvaniei, face cunoscut actul dela Căpâlnea, prin care „cinstitul în Christos părinte” episcopul Lepeș și nobilii țării fac „unire frățească” întărită prin jurământ cu Mihail Jakch de Kusal și Henric Tamasi, comiții Secuilor și cu Sașii din cele 7 și 2 scaune, din Bistrița și din toate scaunele secuiești¹⁵).

¹⁴) Iorga, Histoire... p. 128.

¹⁵) Hurm., ibid., pag. 621—622. Trad. românească: Lupaș, Lecturi din izvoarele istoriei române, Cluj, 1928, pag. 78—80.

Infrățirea e redactată cu multă abilitate.

Se vorbește în ea despre credința datorită sfintei coroane și „neînvinutului principe și Domn Sigismund“; despre jurământul făcut că părțile, mai ales în împrejurările actuale, își vor da ajutor reciproc și fără întârziere contra dușmanilor de orice treaptă ar fi și care ar încerca vre-o vrăjmășie, vre-un atac sau pricină de orice fel; despre obligația părților de a da cartonament și alimente cu plată obișnuită oștilor în caz de războiu.

Nu se spune nicăieri că unirea s'ar îndrepta contra iobagilor.

Și totuși, acesta e adevărul. Invoielile dela 6 Iulie trebuiau denunțate într'un fel. Și nobilii, împreună cu episcopul, au recurs atunci la „infrățirea“ cu clasa conducătoare a Secuilor și Sașilor.

Locuitorii din secuime și ținuturile săsești erau și ei a-supriți din partea oligarhiei respective. Prin urmare și oligarhia aceasta, spune Barițiu ¹⁶⁾, „încă avea cauza de a se asigura de ajutorul reciproc al aristocrației feudale din comitate“.

Natural, că expresia de „unio trium nationum“, cum mai e numit actul de unire din 16 Septembrie, nu trebuie luat în înțeles etnic așa cum se ia de obicei. Înțelesul acesta l-a căpătat mai târziu. În momentul în care s'au pus bazele înțelegerii s'a avut în vedere numai salvarea și întărirea unor interese de clasă.

Iobagii au simțit intențiile „domnilor“. De aceea țărani unguri și români s'au înarmat iarăși. Se pare că în urma ciocnirilor, ce au avut loc, nobilii au învins.

Urmează un al doilea tratat de pace ¹⁷⁾, care se încheie în comuna Apathi și a cărei transcriere în formă autentică se face la Convntul Mănăstirii Clujului (6 Oct.).

Delegații nobilimei sunt de data aceasta mai numeroși. Printre ei, Dl. N. Iorga ¹⁸⁾ identifică și un român: Iacob de Drag. Și desigur vor mai fi fost și alții.

Deasemenea și iobagii trimit un număr mai mare de delegați: Anton Magnu, Toma Magnu, Mihail Valahul, Ioan din cetatea Clujului, toți căpitani. Pavei Magnu, care la 6 Iulie se intitulase „vexillifer“, încă ia parte împreună cu alți țărani din diferite sate ardelenene.

Bineînțeles, că se schița o nouă reglementare a raporturilor dintre cele două categorii sociale.

Iobagii acceptară să dea „domnului“ o taxă anuală de un florin de aur, dacă ara cu opt boi, jumătate de florin dacă ara cu patru boi.... și 25 de dinari dacă avea doi boi sau doi cai; dacă nu avea niciun fel de vite, adică era sărac lipit pă-

¹⁶⁾ Barițiu, *ibid.*, p. 14.

¹⁷⁾ Hurm., *ibid.*, p. 623—627.

¹⁸⁾ Iorga, *Histoire*...., p. 130.

mântului, tot trebuia să plătească 12 dinari; acceptară să dea darurile tradiționale (ovăz, pui de găină, etc.) la zile anumite; se învoiră să lucreze o zi pe săptămână pe moșia stăpânului; să se supună jurisdicției nobilului respectiv; iar dacă nu ar fi fost mulțumiți, să facă apel la alt... nobil, a cărui hotărâre era definitivă; dacă iobagul ar fi părăsit pământul nemeșesc fără știre și fără îndeplinirea condițiilor, stăpânul avea drept să-l readucă. Se mai învoiau să meargă la războiu ori de câte ori i-ar fi chemat voevodul sau vice-voevodul.

La rândul lor, nobilii se obligau să nu se mai răzbune pe căpitaniii poporului și pe popor pentru cele întâmplate în timpul răscoalei; dar nici aceștia să nu facă vre-un rău nobililor. Dacă nobilul nu va respecta condițiunea, să fie dat în judecată... voevodului. Dacă însă iobagul sau „căpitanul“ va face același lucru, atunci nobilul să aibă drept... asupra capului și averii celui vinovat.

Condițiile păcii nu puteau să mulțumească pe iobagi. Tendințele de asuprire ale aristocrației funciare nu fuseseră stăvilite. Și nici starea iobagului nu era ușurată prin nimic. Era normal ca în asemenea împrejurări răsvrătirea să continue și cu mai multă furie.

Calea învoielilor scrise latinește se dovedește ineficace. Salvarea de sub jug trebuia încercată cu arma.

Iobagii au chiar unele succese. Reușesc să intre în Cluj. Dar nobilii cheamă în ajutor pe Sași¹⁹⁾, conform actului de înfrățire. Și țărani încep să cedeze. Nobilii se arătară fără cruțare. Anton Magnu, un conducător al răscoalei, e prins și tăiat în bucăți lângă Mănăstirea Clujului. Alți nouă tovarăși sunt trași în țepă pe muntele, ce se înalță înaintea orașului Turda²⁰⁾.

Și pentruca represiunea să fie cât mai radicală, se reînnoiește în ziua de 6 Februarie 1438, „unirea frățescă“ cu primații Sașilor și Secuilor pentru „stârpirea țărănilor rebeli și blestemați“ și pentru apărarea țării de Turci²¹⁾.

Ultimul episod al răsvrătirii țărănești din 1437 se sfârșește nemilos și crud. Aristocrația ieșise biruitoare. Privilegiile îi erau asigurate și volnicia putea să-și urmeze cursul nestinșgherită. Iobăgimea nu mai avea pe cine să se reazăme. Era lăsată la absoluta discreție a nobililor și prelaților, care având și ei proprietăți imense, o exploatau tot așa de sălbatec. Sângele vărsat nu adusese liberarea. Din contra, lanțurile servituzilor se strânsură și mai mult.

Dar răscoala dela Bobâlna a fost numai un prolog. Drama urmează după un secol: la 1514.

T. MIHAILESCU.

¹⁹⁾ Hurm., *ibid.*, p. 636.

²⁰⁾ Hurm., *ibid.*, p. 636.

²¹⁾ Hurm., Vol. XV, p. 24—25.

Culturalizarea maselor

Despre culturalizarea maselor, la noi, se vorbește de multă vreme. Chestiunea aceasta a trezit o vie preocupare mai ales în rândurile reformatorilor școlari. Aceștia au căutat să pună de acord organizarea școlară cu ideea de culturalizare a maselor. Ateneele populare, căminele culturale, casele naționale și propagandiștii culturali de tot felul, au dezvoltat o răsunătoare activitate. Țara a fost străbătută de un șovon de culturalizare în lung și în lat. S'a crezut că fenomenul culturalizării se realizează aruncând din mașina în drumul satelor sămânța culturii, care va rodi singură. Cel mult dacă voiajorii culturali s'au oprit să dea o serbare „culturală“, care se termina de obicei cu joc, băutură și scandal.

Tot felul de inițiative și instituții culturale au apelat la filantropia bugetului statului, care s'a arătat atât de dornic. Tot statul, binevoitor și a toate înțelegător, a acordat organizarea și activitatea învățământului colaborării cu activitatea culturală a instituțiilor de stat și private. Dar nu s'a întrebat: Cum? În ce să constea aceasta colaborare? Și mai ales, ce se înțelege prin culturalizare?

N'a fost ministru de instrucție publică, n'a fost autoritate școlară sau reprezentant al instrucțiilor culturale care să nu fi vorbit până la abuz de culturalizare. O imensă risipă de vorbărie și de manifestări în această idrecție. Ne putem numi statul cu cele mai multe festivități, sărbătoriri și banchete culturale; cu cele mai multe conferințe și echipe volante de propagandă culturală.

După atâta timp de culturalizare, se impune o cercetare a rezultatelor. Numai analiza rezultatelor ne oferă un criteriu just al judecății.

Putem vorbi cel puțin de un minim de culturalizare a maselor? Poate fi vorba de o opera pozitivă, în această privință, cât de modestă?

Pentru aceasta, fără prejudecăți, să cercetăm starea satelor noastre.

Pe lângă sărăcia materială teribilă, satele mai suferă de o sărăcie spirituală și morală. Satul nu mai are unitate sub nici un raport. Credem că ne găsim la un punct de deschidere a unui proces de mare criză, după urma cărui proces așteptăm definirea poziției satului în complexul societății românești. Cu

cât criza satului se accentuează, sub toate raporturile și mai ales sub raportul de structură și funcțiune în cadrul statului. Acest fapt nu poate decât să ne bucure. Insemnează că raporturile de structură și funcțiune din complexul statului se clarifică, cu alte cuvinte se definește cât mai precis locul și funcțiunea statului. Dacă acest proces se întârzie, se amână și organizarea satului pe principiile care-i sunt proprii și care-i asigură o continuitate și evoluție spre forme din ce în ce mai evoluate. Până acum nu s'a definit nici locul, nici funcțiunea satului. S'a vorbit numai de unele lipsuri și reușeri, ce trebuiesc aduse satului. S'a luat satul *numai ca element în sine*. Ori complexul social se definește printr'o structură de elemente morfologice și funcționale. Totul social este condiționat de elemente și elementele de tot. Noi n'am definit nici principiile de bază și avem pretenția unei politici de mari dimensiuni.

S'a înțeles prin culturalizarea maselor o activitate cărturărească, Activitate teoretică gratuită. În al doilea rând, că, ar putea fi vorba de o dezvoltare culturală independentă de cea socială și economică. Statul a fost considerat ca o realitate împărțită în sectoare bine delimitate: economic, social, cultural, moral etc. Aceste sectoare s'ar bucura de o dezvoltare independentă. Dezvoltarea lor s'ar face individual: dezvoltarea unui sector n'ar corela, n'ar fi condiționată și de celelalte sectoare.

Numai în statul conceput astfel, s'au putut produce greșelile de concepție și organizare dela noi. Compartimentele care s'au crezut că au o existență și dezvoltare independentă, nu sunt altceva, decât fețele, aspectele diferite ale aceleiași realități; această realitate este rezultatul unui complex de factori și apare sub diferite aspecte. O dezvoltare nearmonică a așa ziselor compartimente, atrage după sine grave dezechilibre de viață socială.

Între factorii care compun complexul social, trebuie să fie un acord de orientare ideologică și de organizare practică. Acordul lor asigură dezvoltarea globală și armonică a complexului social statul.

Odată cu întronarea legală a ideilor democratice, spre a se paraliza efectul acestor idei, s'au creat o serie întregă de diversiuni, care au dus, în primul rând, la o criză ideologică. Consecința imediată a crizei ideologice a fost criza vieții politice, care n'a reușit să reorganizeze radical vechile state. Desigur, explicația crizei politice nu o găsim numai în criza ideologică. Dar nu aceasta ne interesează aici.

De mai bine de o jumătate de veac statul oficial român se opintește să înfăptuiască o falsă culturalizare. În acest timp s'au formulat cele mai bizare concepții de culturalizare. O gamă întregă, începând dela idealizarea și poetizarea vieții

rurale, acestea constituind faptul culturalizării, până la concepția de azi, pentru care culturalizarea maselor se mărginește la a face din țăranul lipsit și de cele mai minime mijloace de viață materiale, un carturar. O imensă risipă de bani și energie s'a făcut pentru a se realiza acest ideal de culturalizare.

Prima greșală: că factorul cultural s'ar desvolta independent. A doua: mijloacele nepotrivite prin care s'a încercat culturalizarea satelor.

În cadrul unor stări sociale și economice primitive, într'o societate unde domnește sărăcia și nedreptatea socială, nu poate prinde cultura teoretică gratuită. Trebuințele primare ale vieții, în acest stadiu social, sunt mai puternice decât cele derivate, de cultura spirituală gratuită. Nu putem vorbi de o dezvoltare culturală independentă de condițiile sale culturale. Ea este condiționată de dezvoltarea socială și economică. Acestea formează cadrele exterioare. Ele promovează și împiedică faptul cultural spiritual. Tot ele directivează dezvoltarea culturală. Astăzi nu mai putem vorbi nici de cunoștința, că ar fi un produs strein de împrejurările sociale. Culturalizarea maselor — spre deosebire de creația culturală, care este și ea sub influența factorilor sociali, dar într'o măsură mai mică — este cu totul încadrată realităților sociale și economice. Așa că, nu putem să realizăm un nivel de culturalizare a maselor până ce nu schimbăm și împrejurările de viață social economice. Dar aici ne isbir de rezistența claselor și categoriilor sociale, care nu cedează la reforme sociale și în deosebi economice radicale. Și chiar dacă sunt nevoite să cedeze, recurg la diferite mijloace, prin care paralizează efectul reformelor înfăptuite. E nevoie de o acțiune de ansamblu. Problema să fie pusă și atacată sub toate aspectele sale. Ceeace poate face numai statul. Acesta să vină cu intervenții radicale în toate sectoarele vieții sociale. Este o profundă greșală să spunem că începem cu culturalizarea poporului, după care vom trece și la reforme sociale și economice. Lucrăm, în cazul acesta, după sugestiile și diversiunile celor interesați în compromiterea acțiunilor de promovare a drepturilor poporului. Și într'adevăr. Statul român a susținut cu sacrificii mari tot felul de inițiative și instituții culturale. A pus la dispoziție biblioteci. Dar ce fel de biblioteci? A susținut tot felul de propagande culturale. Dar de cine făcute și cum? De elemente streine cu totul de înțelegerea problemei culturalizării maselor, care însemnează a înțelege un complex de fenomene culturale, sociale și psihologice proprii mediului sătesc. De am ajuns la un adevărat aparat birocratic de propagandiști și funcționari culturali. Prin urmare: pe de o parte s'au plasat o mulțime de funcționari, produși de organizarea școlară nepotrivită nevoilor și nivelului realităților statului nostru; al doilea, s'a compromis o idee și o acțiune. Același stat a ridicat o mulțime de case culturale, atenee culturale (care sunt ziduri de prostie).

Deși de câteva decenii predicăm neconținut cultură, cu nimic însă satele noastre n'au progresat. Același sat românesc împietrit sufletește, copleșit de lipsuri materiale și ros de tot felul de boli. Am lucrat fără să ne uităm în urmă, spre a vedea dacă răsar plante folositoare sau buruieni. În schimb, persistăm cu încăpăținare pe acest drum.

Nu mai bine stăm și cu orașele. Nepotrivita și necorespunzătoarea organizare școlară a produs turburări adânci în toate straturile sociale și în toate ramurile de activitate ale statului. Școli organizate în pripă, reducerea lor la jumătate, supraproducție de diplomați de stat, șomaj intelectual, — fenomene care au turburat până la anarhizare viața socială.

Diversiunile au devenit greu de descoperit. Dela cele grosolane, s'a ajuns la cele de o subtilă rafinărie. De cu greu le poți recunoaște de faptele de buna credință. Dacă afirmi că prin jocuri, gimnastică, cântece pe stomacul gol nu se înfăptuiește operă de culturalizare „ești considerat drept dușman al culturalizării poporului.

Deși la tot pasul ne lovim de urmările nepotrivitei orientări și organizări a întregului învățământ, nu oprim în opera nefastă pe cei ce țin organizarea școlară departe de realități, streină de viața socială și economică, cu scopul de a nu o influența. Din contră, îi slăvim și le ridicăm monumente. Cine poate spune că această instituție fundamentală a statului, învățământul, are o bază reală și se încadrează realităților social economice?

După atâtea rătăcirii, s'o luăm dela început. Un program de culturalizare care să atace acesată problemă din toate laturile sale. Acest program să aibă la bază a concepție, care să împace realitățile. Căci o dezvoltare culturală fără una socială și economică nu este cu puțința. Și o tehnică corespunzătoare...

ION GEORGESCU.

NU VĂ PIERDEȚI TIMPUL!

căutând în ziare și reviste articole cari pomenesc numele dvs. sau tratând problemele cari vă interesează, căci o instituție special creată și bine organizată pentru aceasta

poate face acest lucru mai bine și mai eftin ca dvs.

„SERVICIUL GAZETELOR“

Agenzie internațională de presă și publicitate. Director: EMIL SAMOILĂ, București, Str. Sf. Constantin 24, telef. 3-16-15, urmărește tot ce se publică în cele circa 1400 publicații din România, iar prin intermediul celor 102 agenții similare din străinătate, tot ce se scrie în presa din toată lumea și procură tăeturi de presă asupra oricărei personalități sau subiect. Cereți telefonic sau în scris prospecte lămuritoare.

ÎNSEMĂRI

Votul universal

Definirea lui ni-o oferă zilele de alegeri pentru comună, județ și parlament. Curiozitatea . . . literară ne-o putem satisface citind articolul 1 al Legii electorale pentru Adunarea deputaților și Senat, care spune că pentru Camera se rostesc „cetățenii români majori, prin vot universal, egal, direct, obligator și secret, pe baza reprezentării minorității, prin scrutin de listă, pe circumscripții electorale“. Să mai adăugăm la acestea și povestea libertăților individuale depănată în câteva articole ale Constituției. Cu toate acestea ar fi temerar să afirmăm că noțiunea „votului universal“ ne este complet limpezită.

Mai întâi, universalitatea votului se schimbă la alegerile pentru Senat, alegerile comunale și județene se fac și cu participarea unora dintre femei. Și apoi, la noi, votul este totdeauna „egal“, e totdeauna „direct“ și mai ales este el „obligator“? Deci, pe lângă confuzia principală mai avem și mistificarea de fapt care, din fericire se practică pe o scară tot mai puțin întinsă.

Discuția în jurul sufragiului universal este foarte veche. Cine este bine să voteze, aceasta a fost întrebarea la care s'a răspuns în multe feluri; mai de mult se răspundea: cei cu o anumită avere, cari se trag din anumite neamuri, numai orășenii liberi, cei cu diplome școlare, etc. Unii spun: să voteze toată lumea, alții numai bărbații majori sau să se acorde votul plural. Bunul simț a biruit în multe țări, în cari s'a acordat drept de vot cetățenilor majori; și biruința se va desăvârși atunci când și femeile vor avea drept de vot egal cu al bărbaților, toate femeile majore, la comună, județ și Parlament.

Constituția noastră spune: „Drepturile civile ale femeilor se vor stabili pe baza deplinei egalități a celor două sexe“. Egalitatea va trebui extinsă și la exercițiul drepturilor politice. „Universalitatea“ votului o reclamă, progresul social o va impune.

Perspectiva asupra vieții publice a unei țări ne obligă să aflăm natura unuia din atributele de competențe ale funcționării societății moderne: dacă votează și cum votează populația. Existența unei conștiințe publice este o condițiune a solidității Statelor moderne; și conștiința publică nu poate exista fără exercițiul dreptului politic de a alege reprezentanți, de a fi ales, de a se rosti, eventual prin referendum, asupra treburilor publice.

Votul universal nu este considerat de toată lumea bună; și la noi se ridică glasuri împotriva lui. Potrivnicii votului universal uită însă câteva lucruri elementare; și această uitare, am putea spune, îi descalifică.

Votul universal a dat țărănimii române poziția dominantă în Statul român. Nici un alt sistem de vot nu ar fi putut păstra corpului electoral caracterul național; a trebuit să se identifice corpul electoral cu populația țărănească pentruca Statul român să se poată afirma ca Stat național, unitar și indivizibil. Cu orice alt sistem electoral, viitorul Statului român ar fi fost amenințat. Nici bogăția, nici știința de carte, nici domiciliul la oraș, nici tehnica muncii nu asigurau Statului român o temelie națională. De aceea, votul universal în România întregită nu este un sistem oarecare, care să se poată discuta și înlocui, ci este singurul sistem care dă României posibilitatea de a fi — politicește — un Stat național.

Discuția pe tema restrângerii votului universal ar fi deadreptul primejdioasă. Nimeni să nu-și piardă vremea cu asemenea nesocotințe.

Ardelenii își pot aminti mai ușor un lucru: când marele metropolit Andrei Șaguna a vait să asigure continuitatea așezămintelor bisericesti din Ardeal, primul său gând a fost să încredințeze conducerea celor bisericesti adunării poporenilor țărani.

De bună seamă, în România nu se votează încă, bunăoară, ca în Anglia, Belgia sau în alte țări de veche educație politică. Dar, la noi, în 1926 s'a votat mai bine decât în 1922, în 1928 mai conștient decât în 1926, în 1937 alegătorul-țăran a fost mai deprins și mai cunoscător asupra oamenilor și partidelor cari i-au solicitat votul. A fost firesc să fie greu de tot la început; s'a făcut și se face mereu școală cetățenească. Conștiința valorii drepturilor se adâncește tot mai mult la mulțimile dela sate și orașe. Cu participarea conștientă a țărănimii la viața politică va înceta doza de minciună în care trăim încă politiceste astăzi.

Pământul și votul sunt realitățile superioare cu cari au fost împărțite mulțimile românești în răstimpul trecut dela întregirea pe veci a țării. Este foarte importantă împrejurarea că de ideea unirii sunt indisolubil legate cele două mari reforme: cea agrară și cea electorală. Prin unire, obștea românească s'a realizat pe plan național, prin reforma agrară ea s'a realizat pe plan economic și prin reforma votului universal România și-a deschis larg calea înfăptuirilor sociale și politice. Aceste trei covârșitor de însemnate înfăptuiri trăesc sau mor numai împreună: nici unirea, nici pământul, nici dreptul de vot nu vor putea fi răpite de nimeni. Se poate discuta numai fructificarea lor în cele mai bune condițiuni, dar legitimitatea și însemnătatea lor nu pot fi nicicând și de nimeni puse la îndoială. Și cine totuși ar săvârși această erezie, s'ar așeza, prompt, în afară de comunitatea națională.

Și să nu se uite că gândirea democratică a generat aceste reforme — inclusiv unirea — și că democrația a impus înfăptuirea lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

V. J.

Studențimea bulgară pentru popor

O trăsătură caracteristică a studenților bulgari constă în afinitățile lor cu poporul. Majoritatea covârșitoare a studențimei bulgare este de origine rurală, o parte însemnată aparținând și clasei meseriașilor și intelectualilor. Acești studenți crescuteți în mijlocul poporului, cunosc viața grea și necazurile; ei cunosc deasemenea și revendicările populare și folosesc toată energia lor tânără pentru a ajuta pe cei mulți în ostenele pentru îmbunătățirea vieții.

Legăturile, cari unesc pe studenții bulgari de neamul lor, mai sunt întărite prin trecutul eroic al poporului bulgar. Mai ales epoca renașterii bulgare este plină de pilde frumoase, epocă de luptă eroică pentru eliberarea de sub sclăvia seculară turcească. Această luptă, care a început la mijlocul secolului al XVIII-lea, s'a sfârșit cu eliberarea poporului bulgar din 1877. În această epocă au fost eroi cari prin fapte și scris au trezit conștiința națională.

Timp de aproape 60 ani de libertate, reacțiunea bulgară a făcut tot ceiace i-a stat în putință pentru a se servi de trecutul de lupte al neamului bulgăresc în vederea creerii unei spiritualități șovine și retrograde. Datorită însă unei pleiade de spirite luminate și progresiste tineretul bulgar a luat cunoștință de conținutul pur al tradițiilor populare, trăgând din ele concluziile favorabile dezvoltării nelimitate a poporului bulgar. Studenții bulgari studiază cu pasiune epoca renașterii bulgare, se cultivă în spiritul democratic al epocii, luând ca exemplu ezperiența revoluționară a eroilor lor naționali. Studenții fac tot ce le stă în putință pentru a răspândi în popor sensul adevărat al acestor tradiții revoluționare.

În acest scop se sărbătorese în fiecare an aniversările răscoalilor populare și eroii naționali, sărbători, cari deși sunt studențești, devin

din ce în ce mai populare. Spre exemplu, aniversarea lui Chr. Boteff, unul din cei mai mari eroi naționali, este sărbătorită totdeauna cu mare solemnitate. În ziua aniversării morții lui, mii de studenți și cetățeni vizitează locul unde eroul și-a găsit moartea sub gloanțele turcești și jură ea să-i urmeze exemplul. La inapoierea în orașele lor și mai ales la Sofia, studenții manifestează pe străzi, cântând versurile marelui Boteff, care totodată era și un mare poet, purtând pancarte cu inscripții revoluționare. La alte ocazii se tipăresc publicațiuni speciale, se organizează manifestațiuni și întruniri, în cari diverși oratori înfățișează eroicul exemplu al renașterii, care preocupă din ce în ce mai mult gândirea studenților, a tineretului și a întregului popor bulgar.

Reacțiunea văzând că-i scapă tineretul, încearcă să interzică serbările comemorative ale eroilor naționali, mergând până la afirmarea că tradițiile revoluționare ale renașterii bulgare, sunt un exemplu dăunător tineretului; dar prin aceste proceduri ea și-a îndepărtat mai mult tineretul și mulțimea. Astfel una din armele cele mai puternice ale reacțiunii s'a întors împotriva ei.

Studențimea, legată de popor prin originea ei și inspirată din marile tradiții ale trecutului, nu se mulțumește numai cu popularizarea a acestei tradiții a trecutului, ci pune instrucția și educația sa în serviciul ridicării maselor populare din ignoranță și obscuritate. Astăzi, când poporul bulgar se vede lipsit de toate libertățile și drepturile lui democratice, această activitate a studențimii este foarte importantă. Pentru a activa mai bine, studenții fiecărei regiuni își au organizațiile lor; sunt deja 20 asemenea organizațiuni. Scopul acestor organizații este de a dirija activitatea studenților din fiecare regiune în timpul vacanțelor. Studenții aderă la diverse asociații economice și culturale și acolo unde nu există asemenea asociații ei le înființează. În aceste asociații și în afară de ele, studenții țin conferințe și discursuri și folosesc multe alte mijloace pentru a contribui la instruirea politică, culturală și economică a populației. Astfel, de exemplu, din inițiativa lor, s'au creat în 3 regiuni comitete pentru apărarea păcii din aceste comitete fac parte toate asociațiunile și personalitățile cunoscute în regiune. ;

Contactul studențimei bulgare cu poporul din mijlocul cărnia s'a ridicat, angajarea mulțimilor pe drumul marilor curente de idei și înfăptuiri, popularizarea și dinamizarea reformelor și acțiunilor folositoare obștei, sunt fapte și preocupări, cari onorează tineretul unui neam mic la număr dar viguros. Sunt exemple din cari și studenții români pot scoate oarecari învățăminte, mai ales acei, cari s'au lăsat antrenati pe o cale care nu va fi aceea a mântuirii lor și nici a mântuirii neamului lor, pe drumul în care sentimentele lor generoase sunt exploatate meschin de ticăloșii profitori a tot ceiace este nobil și desinteresat.

Școala Normală Superioară din Paris

Școala normală superioară a fost fondată ca și Școala politehnică de către revoluția franceză. Ea nu este ca cea din urmă o școală militară ci dimpotrivă o școală civilă al cărei scop esențial este acela de a forma profesori pentru învățământul secundar. Adăugăm că pregătirea militară superioară este obligatorie ca în toate marile școli franceze.

Numărul elevilor este limitat printr'un concurs anual de admitere și nu trece de 50 de fiecare promoție. Această școală a cunoscut în timpul celei de a treia republici, o considerație fără precedent. O viață colectivă prin excelență liberală, un învățământ lipsit de orice dogmatism, i-au permis de a avea printre elevii ei destinele cele mai variate. Ea a dat multor partide politice conducători ca Jaurès, Tardieu, Léon Blum, Ed. Herriot, Yvon Delbos. Ea a fost școala filozofilor, ca Bergson sau Durkheim, a oamenilor de litere ca Romain Rolland, Jules Romain, Péguy sau

Giraudaux, a criticilor literari, ca Emile Faguet, istoricilor ca Lavissee sau Aulard și chiar a cardinalilor ca Mgr. Baudrillard. Ea a fost școala savanților ca, Pasteur, a matematicienilor ca Tannery, Hadamard, Darboux, Painlevé, a fizicienilor ca Perrin și Langevin, a biologilor ca F. Le Dantec.

Progres științific, progres social, efort pentru apropierea popoarelor, iată ceiace a fost sau ceiace este încă astăzi idealul celor mai mulți oameni pe cari noi i-am citat.

Viața politică, care este foarte activă la Școală și care reflectează toate curentele de idei actuale, rămâne totdeauna impregnată cu un strâns atașament pentru democrație și cu o speranță viie în progres. Pe tabloul mural pus la dispoziția elevilor, avizurile de reuniri comuniste stau alături de acelea ale grupurilor catolice.

Manifestațiunile colective ale elevilor au fost în acești ultimi ani foarte numeroase și uneori sgomotoase. Astfel, o cerere împotriva pregătirii militare superioare a provocat și în marea presă franceză polemici violente. Normalienii protestau împotriva obligației, care se voia să li-se impună de a-și face serviciul militar ca ofițeri și nu ca simpli soldați. Pentru a înțelege acest refuz — anachronic — să nu se uite că zeci din înaintașii lor au murit în marele război numai cu această singură citație anonimă „sublocotenent, omorât de dușman“.

Cu prilejul stabilirii serviciului militar de doi ani, normalienii au protestat din nou, fără deosebire de partid, ceiace le-a adus insultele dlui Ch. Maurras în „Action française“.

În 1936 o sută douăzeci de normalieni, într-o petiție adresată Ministerului Educației Naționale reclamă pentru profesorul Jèze dreptul de a profesa în libertate. Ei înțelegeau astfel de a apăra libertatea de opinie împotriva insolentei unei minorități care pretindea să reprezinte ca tineretul intelectual francez și care în adevăr nu-i traducea adevăratele sentimente.

Astăzi normalienii activează pentru o operă de solidaritate cu un caracter mai uman și mai înalt. Mai uman pentrucă vrea să vie în ajutorul femeilor și al copiilor cari fug din fața mitralierii și a avioanelor, mai înaltă pentrucă aceste femei și acești copii sunt ficele și fiii unui pământ strein al nefericitei Biscaya. 28 de normalieni catolici semnează un apel al lui Francois Mauriac în favorul fraților lor catolici din Bilbao și 83 normalieni de toate opiniile, catolici, radicali, antifasiști, socialiști și comuniști, subscriu suma de 500 franci; un catolic este acela, care a vărsat o sumă mai mare. Fie ca acest modest obol adăugat la neumăratele colecte, cari se fac în fiecare zi, pe stradă, în uzine, în birouri și pe șantierele Franței, să aducă puțin ajutor acelora, cari 20 de ani după război trăesc astăzi dureroasa experiență a forței brutale care violează voința popoarelor.

Cine vrea păstrarea vechiului regim în Spania

Cele ce se petrec astăzi în Spania, se pot explica și prin starea tristă de lucruri a căror păstrare o vor acei, cari și-au legat toate interesele de existență de vechiul regim agrar feudal, desființat de democrația spaniolă.

Lista următoare a Granzilor de Spania, cunoscuți arată în mânăle cuj se găsea pământul înaintea reformei agrare. Nu sunt decât 14 nume, dar printre cele mai cunoscute. Acești seniori feudali posedau împreună 383.062 hectare pe când sute de mii de lucrători agricoli nu aveau nici un petec de pământ, unde să își odihnească trupul obosit seara. Aceste 14 nume nu sunt decât un exemplu, un crâmpel din lunga listă, care cuprinde încă pe mulți alții de acelaș fel. Să vedem dar ce stăpâneau acești domni:

Ducele de Medinaceli	79.147	hectare
Ducele de Penaranda	51.016	„
Ducele de Villahermosa	47.203	„
Ducele d'Alba	34.458	„
Marchisul de la Romana	29.095	„
Marchisul de la Comellas	23.720	„
Ducele d'Arion	17.687	„
Ducele de Fernan-Nunez	17.733	„
Ducele d'Infantado	17.171	„
Comtele de Romanones	15.132	„
Comtele de Torres Arias	13.644	„
Comtele de Sastego	12.699	„
Marchisul de Mirabe	12.470	„
Ducele de Lerma	11.870	„

Total 383.061 hectare

Si să nu uităm că „naționalistul“ Franco, este mai ales pus în slujba claselor sociale, cari prin activitatea și existența lor nefastă au pregătit nenorocitului popor al Spaniei tragedia lui de astăzi.

Insultarea țărănimii

În lunga și greaua luptă politică pe care o duce partidul național-țărănesc, obținând de mai multe ori succese, dar câteodată și insuccese electorale, niciodată presa acestui partid sau glasul conducătorilor lui nu au insultat populația care nu i-a fost favorabilă.

De astădată se întâmplă un lucru deosebit de rușinos. Un partid, care n'a lăsat niciun mijloc folosit pentru a obține voturi cât mai multe constatând că țărănimia nu vrea să ia act de vânzoleala sa pretinsă naționalistă, insultă țărănimia noastră cu cuvinte, cari dezonorează și descalifică o organizație politică. Acest partid, care insultă, este așa zisul Front Românesc, condus de d. Vaida.

Noi înțelegem mahnirea aceloră, cari voind să torpileze partidul național țărănesc, din care au plecat cu speranța naivă că întreaga nație se va așterne la picioarele domniilor lor, dar nu ne putem deloc explica atitudinea nesăbuită și desonorantă de a batjocori lumea satelor noastre cu vorbe de acest fel scrise în monitorul valahist dela Cluj: „La toate secțiile, alegătorii s'au prezentat ghițuți de alcool, iar pe alocuri s'a întâmplat ca ei să cadă jos în sala de votare“. . . „La multe secții oamenii de încredere și fruntașii Frontului Românesc erau întâmpinați cu următoarele cuvinte din partea satelor:

— „Noi cu Frontul Românesc ținem, dar dacă nu ne dați și dvoastră de băut, mergem cu cei cari ne dau“.

Mai zilele trecute s'a ridicat alt glas de insultă din Hunedoara. D. Aurel Vlad, care înainte de alegeri elogia „brava țărănie hunedoreană“ care „va fi toată alături de Frontul Românesc“, recoltând din cele peste 50 mii voturi exprimate în acest județ numai ceva peste 2000, a împroșcat prin foaia sa „Solia Dreptății“ și împroșcă tot felul de insulte pe seama țărănimii hunedorene, care a refuzat și va refuza totdeauna să urmeze pe bătrânul care i-a înșelat toate speranțele, prin nepriceperea, lipsa de dragoste și înțelegere a nevoilor ei, prin manifestările sale hiperisterice,

Iată două exemple de rușinoase atitudini ale politicienilor români cari pretind a ridica un steag nou în numele vechilor și arhicunoscutelor lor năravuri.

Nu, dlor Vaida și Vlad, nu vă refuzați încrederea alcoolului, care pretindeți că s'a vărsat cu prilejul alegerilor ei instinctul sănătos al țărănimii noastre, care ar deveni în mod subit cuminte și viguroasă numai prin voturile miraculoase pe cari vi-le-ar acorda. Printr'o acțiune mai în-

tensă de propagandă a partidelor democratice chiar acele voturi pe care le-ați obținut în recentele alegeri se vor împușina considerabil. Este de ajuns să se răspândească complet în țărâtime cunoașterea cauzelor pentru cari v'ați despărțit de partidul național-țărănesc și îndrăznețea, flagranta nepotrivire între apa pe care o predicați și vinul pe care îl consumați, pentruca lichidarea politică a valachismului să fie completă și iremediabilă.

Gravitatea rătăcirii dvoastră se verifică mai repede chiar decât credeam. D. Vlad obținând ceva peste 2000 voturi în marele județ Hunedoara, d. Voicu Nițescu obținând sub 20 voturi în satul în care s'a născut și d. Hațieganu, cunoscut prin îndemănările dsale electorale, recoltând numai voturile pe care le-a recoltat, examenul valachismului a fost dat. Concluziile se impun dela sine. Degringolada valachismului pe panta georgismului și a manoilescianismului este iminentă; ea a început și sfârșitul se apropie. Leaderii au fost înfrânți; salvarea nu mai poate veni dela dnii M. Șerban, Sever Dan sau părintele Man; corabia e năpădită de apă.

Un partid politic nu se poate înființa și întări prin adulare și ipocrizie. Și odată intrat în declin nu se mai poate ține în picioare prin insultarea mulțimilor cari îi refuză încrederea și simpatia; chiar vărsarea acestui venin este simptomul precis al decăderii. Ajungerea în momentul lui S. O. S. este iminentă și trista poveste a unei deveniri fără început începe să se dapene. Chiar capitolul răspunderilor pentru imensa eroare se poate deschide. Și atunci, vai și amar. Dar sentimentul demnității nu trebuie pierdut în nici o împrejurare, dacă el a existat; cei cari greșesc să-și pună cenuse pe cap și să tacă. În orice caz, învinsul să nu insulte și să nu insulte mai ales țărâtimea.

În 8 August am fost delegat de partidul național-țărănesc la o secție de votare în județul Cluj, la care au votat aproape 1000 țărani. Am apreciat mult cunoașterea exactă din partea țărănilor a tehnicii electorale, ținuta lor demnă, seninătatea cu care votau; n'am văzut nici un om beat, nici în localul de votare și nici în jurul lui. Rezultatul a fost: național-țărăniștii 476 voturi, guvernul 195 voturi, vaidiștii 53 și gogiștii 17; așa s'a votat la secțiunea Borșa. N'am băgat de seamă nici calitatea de supraromâni a celor 53 vaidiști, după cum n'am constatat nici „beția, căderea pe jos, etc.“ a celorlalți țărani cari nu au votat cu partidul național-țărănesc. Toți erau, pur și simplu, opt sute de țărani români, demni și cuviincioși cari dacă ar fi votat cu Frontul Românesc, ar fi fost, pentru „Ofensiva Română“, 800 arhangheli gata pentru a mântui țara de „comuniști“ și „jidoviți“.

Un lucru s'a limpezit în Ardeal și în toată țara: Români nu tolerează gogorițe patriotarde și ipocrizii îndrăznețe. Democrația este acceptată de imensa majoritate a poporului român. Români s'au rostit pentru ideea de progres național și social pe care o reprezintă partidele democratice ale țării. Și adeviziunea pentru această direcțiune a desvoltării Româniștilor va fi tot mai masivă.
(„Patria“, 11/VIII/1937.)

V. J.

Prin împrejurimile Clujului : Floreștii

Incet, incet, un pas, încă unul și marginile înalte ale unei străzi asfaltate, plină de sunete stridente, au dispărut.

Valea largă se deschide în față și pavajul alb al drumului se înșiră metru cu metru, ca o panglică luminoasă însoțită de două salbe verzi de pomi. Pietrele kilometrice în acelaș ton pătează marginea închisă din loc în loc, aducând nota exactității în cuprinsul natural fără măsurători.

Fără stavilă, ochii rătăcesc înainte, urmărind culmele munților ce se profilează în zare, și totuși trebuie să-ți fixezi privirea pe ceva — ceva alb — înalt ce se înalță în dreapta șoselei; e clădirea fostei fabrici de spirt, care-și înalță spre cer turnul negrit, bun martor al celor ce a fost odată.

Am scăpat și de aceasta și ochii se liniștesc iar; dar pentru puțin timp o nouă încordare îți aduce în față silueta robustă a unei clădiri în plină fierbere, deși în aparență liniștită. El uzina de apă ce răsare din mijlocul câmpului, aducându-ți aminte că ai ieșit dintr'un oraș zgomotos care-și primește o parte din existența de aci.

Timide, alături de fastul uzinei, se arată una câte una casele la început mai rare și deodată într'un bloc compact se desfășoară în fața ochilor satul, nou în aparență, însă vechiu ca dată. Urme despre existența lui găsim în anul 1272, când Regele Ștefan I-a dăruit lui Andrei, fiul contelui Mihail. Apoi pe la 1375 locuitorii din Cluj se plâneau Regelui Ludovic I că Episcopul Demetriu ia vamă pentru vilele din Feneșul Săsesc, ceea ce alți episcopi n'a făcut-o; Regele atunci a dat ordin ca nimeni să nu mai plătească această dare și Demetriu să înapoieze cele trei valuri de postav luate ca ultima dare. (Monografia orașului Cluj, de Alexă Iacob).

După cum o arată și numele comuna a fost întemeiată de Sași a căror urmă a pierit, însă, cu desăvârșire trecând o parte din ei spre Lechința, în regiunea Bistriței, unde găseau un teren mai bun pentru ocupația lor: cultivarea viței de vie, iar ceilalți fiind maghiarizați sau romanizați. De altfel, urme ale gustului săsesc să găsească în însăși arhitectura clădirilor și a gospodăriilor: mari, curate și încercuite cu garduri înalte de scânduri sau de piatră, adevărat sat în sat.

Numele de oșteze (Hochstadt) și Bongrad (Baumgarten) dat unor părți ale satului vin să confirme acelaș lucru.

Tot așa găsim despre acest sat urme și în istorie; e vorba de o legendă dată de un ban număliți (bănuței), ce se află pe o suprafață destul de mare în hotarul comunei. Cică, Regele Ungariei Ladislau urmărea odată de aproape pe Cumani; aceștia văzându-se în primejdie au început să arunce în urma lor bani de aur. Atunci Regele a început să se roage lui Dumnezeu ca să se transforme banii în pietre și astfel El ascultându-i ruga, minunea s'a produs și soldații nimal având ce culege au pus pe fugă pe Cumani.

A doua luptă dată în hotarul aceleiași comune a fost în anul 1660, când Gheorghe Rakoczi al II-lea a luptat contra Turcilor. În această luptă Rakoczi a fost rănit și azi pe locul nenorocirii se află un monument cu câteva cuvinte drept probă. În acelaș an Pașa Saidi învingătorul, a pustit satul; acelaș lucru îl făcuseră în anul 1658 Silistrieni.

O parte din hotar așa numită „Cetate“ ar fi poate partea cea mai interesantă — durere — sunt prea puține date despre ea. Se crede doar că ea avea un canal subteren ce comunica cu Clujul și altul cu cetatea dela Gilău. Azi au rămas din ele doar ruine, adevărindu-se și de data aceasta că timpul șterge, totul, orice născocire omenească e nimic în fața eternității lui.

Aceștea au fost mai multe legende ce și-au depănat firul din veac, din om în om, schimbându-și forma și rămânând mereu, doar mica scânteie ce le-a dat viață.

Acum pe o întindere de 2 km.² pe malul drept al Someșului un sat înșiră de o parte și de alta al șoselei Cluj—Oradea cu o singură stradă laterală și cu un canal, ce-l traversează în lung, formează satul Florești. Populația în număr de 3550 e formată de români 2000, unguri 1250, evrei 16 și țigani 235, așezați în partea de mijloc într'o parte pe un teren dăruit anume de fostul proprietar al acestei comuni. Ca religie găsim pe români împărțiți în greco-catolici în număr de 1855 și ortodocși 15; ungurii romano-catolici 1250 și reformați 120, țiganii împărțiți după nași.

Atât între Români, cât și între Unguri se găsește și puținii sectanți.

Ocupația locuitorilor este agricultura, creșterea vitelor, valorificarea produselor indigene, pe care le desfac pe piața Clujului, fiind în imediata lor apropiere. În toate se vededește pricepuți, nelăsându-se să fie înșelați — mai degrabă înșelând ei pe alții. Totuși orașul prea apropiat a adus o influență nefastă asupra portului și asupra limbei. Opin-

ciile și catrințele au fost uitate și locul lor a fost luat de cisme și de stămburile cumpărate din oraș.

Ca limbă, putem spune că au fost victimele ale aceleiași oraș locuit până la unire de mulți Unguri, ei erau nevoiți să vorbească limba lor așa că rezultatul final a fost infiltrarea unui număr de cuvinte ungu-rești în limba românească. Totuși în ultimul timp acest defect temporal a început să dispară și contactul cu populația românească le-a făcut să învețe mulți o limbă mai curată, poate chiar literară. În general în comună sunt puțini neștiutorii de carte, aceasta datorită școalei încăpătoare și a celor cinci învățători ai ei. Alături de școala românească este și una romano-catolică confesională cu trei învățători.

Pe teren cultural se muncește atât la Români cât și la Unguri; ca dovadă avem cele două case culturale ce au luat ființă de curând fiind construite din inițiativă proprie cu fondurile străne din obolul populației. Aceste societăți culturale muncesc sub protecția bisericii, alături de celelalte instituții publice, pentru ridicarea morală și materială a populației.

Astfel privind în ansamblu putem afirma că satul prezintă frumoase perspective în viitor. În primul rând intervine faptul că este așa aproape de Cluj, încât încet-încet, Clujul și Floreștii extinzându-se — peste zece-douăzeci de ani — satul actual va forma o nouă suburbie a vechiului oraș.

Totuși ceea ce se pare că ar pune oarecum piedică împlinirii acestui fapt, sunt proprietățile Academiei de Agricultură pe o parte a șoselei, iar pe cealaltă terenul ce aparține proprietarului Mikeș și acestea prin faptul că nu se pot să se construiască locuințe în imediata apropiere a șoselei, locuințe de care este atât de mare nevoie în satul în care se adăpostesc chiar câte două-trei familii într-o casă.

Înlăturându-se aceste piedici s'ar ajunge la o transformare totală mulțumitoare pentru unii și privită cu durere de alții. Valea minunată în care se odihneau odată ochii vizetorilor, va dispărea și mașina ome-nească cu veșnicul ei sgomot își va întinde brațele și aici, distrugând poezia și farmecul naturei, vrând să arate și prin aceasta că nici ea nu poate fi eternă.

Da, satul își are dogmele lui de viață; numai pe ele se pot broda transformările, progresul. Un sat, e o lume, care nu-și poate extrage seva existenței ei decât din ceace este vecinic acolo, din ascultarea poruncilor statornicite de pământ, din desvoltarea simfământului de totdeauna al obștiilor rurale: solidaritatea. Și Floreștii Clujului, dacă vor nesocoti acest adevăr în propășirea lor de mâine, se vor îndrepta spre o mizeră existență, care se sălășluște, cu precădere, în preajma marilor orașe.

Buh. Gh. St.

Concediul v-a împiedecat să cumpărați lozuri ?

Cu **250 lei** puteți începe șirul complet al acestei loterii.

Adresați-Vă cu încredere la

Colectura Oficială

Sediul Central pentru Transilvania : Cluj, Str. Regina Maria 46.

RECENZII-BIBLIOGRAFIE

Ioan N. Tuțuianu: Mijloacele folosite de Ungaria pentru desnaționalizarea Românilor. Editura „Universul”, 1937, pag. 92.

D-l Tuțuianu nu este la întâia carte a d-sale. Tânăr harnic și priceput a înțeles să dea expresie grafică gândurilor sale și astfel am ajuns să-l cunoaștem de aproape din publicațiuni ca: „O nouă formă de organizare economico-socială” (1933), „Contribuțiuni la organizarea cooperății agricole din România” (1928) și altele. D-l Tuțuianu a înțemeiat și a condus câțeva vreme gazeta „Neamul Nostru” la Sf. Gheorghe.

Cartea a cărei apariție o remarcăm acum, este prefată de cunoscutul ziarist Romulus Seișanu; d-sa concentrează în 3 pagini multă istorie din viața tristă a unui colț de țară românească schimbată la față de uneltirile și silnicia unui neam mic, care a vrut, cu prețul oricărui ticăloșii, să devină mare. Invocarea scrisului cronicarului ungar Simon de Géza, a istoricului Pesty, a statisticianului Bielz dau acțiunii de reromânizare a regiunii secuizate temeluri istorice și de drept.

Autorul identifică prezența în regiunea secuizată a o mulțime de urme ale așezărilor daco-romane. Comune cu populație preponderent românească din această regiune au fost ridicare la rangul de orașe și investite cu drepturi speciale (Vlăhița — Odorhei, Brețcu — Trei-Scaune). Biserici vechi clădite de Români, astăzi în sate secuizate, măr-

turisesec origina unei părți însemnate din această populațiune. Religia era un obiectiv de căpetenie al politicii de maghiarizare; în chip samavolnic slujbașii stăpânirii însemnau în scripte, pe seama Românilor, religii agreeate de stăpânire. Autorul ne furnizează extrase interesante din registre de stare civilă. Dieta dela Turda, în 1568, scoate din legalitate religia greco-ortodoxă păstrând acest caracter numai confesiunilor: catolică, luterană, calvină și unitară.

Ungurii au schimbat numirile toponimice românești, au împus schimbarea numelor românești, în școli au introdus cu exclusivitate limba ungurească. Aflăm din această lucrare ce a întreprins în scopul maghiarizării așa zisa societate culturală „Emke” și și mai interesante sunt informațiunile ce ni-se dau despre „Comisariatul săcuesc”, cu sediul la Tg.-Mureș și a cărui activitate era desfășurată numai pentru întărirea Secuilor și pentru slăbirea elementului românesc prin toate mijloacele imaginabile.

D-l Tuțuianu nu se oprește la înfățișarea unor stări de lucru și trece și la indicarea unor soluții: politica școlară, bisericească, socială, economică, politica naționalismului luminat și constructiv necesare sunt rezumativ prezentate.

Statisticile întocmite de Unguri în diversele epoci dau următoarele date privitoare la Românii din cele trei județe săcuesti:

Județul	No. comunelor	1700	1868	1905	1910
Ciuc	93	32.230	21.425	12.625	18.032
Odorhei . .	153	43.610	29.664	11.360	2.840
Trei-Scaune	100	82.796	76.944	32.330	22.963

Să ținem seama că în aceste date nu sunt cuprinse comunele cu majoritatea populației românească: Toplița, Tulgheș, Subutate, Sărmaș,

Borsec, Bihor și Bicaș. Regresul extraordinar al Românilor este evident; regres cauzat nu de emigrații ei pur și simplu de desnaționaliza-

rea organizată diavolește de Unguri.

Autorul expune greșelile, pe cari le face regimul românesc, nesocotind însemnătatea problemei re-românizării conaționalilor noștri, cari ne-au fost răpiți de opresorii milenari.

Cunoașterea cărții „A Magyarországi Románok, 960 pag., scrisă de Huszár Antal în 1907, și menită a fi folosită confidențial (bizalmas használatra) și tipărită de ministerul de interne, condus atunci de Iuliu Andrássy, i-ar fi înlesnit d-lui Tuțuianu să afle mai de aproape cum ne cunoșteau Ungurii și întregul lor plan de a distruge a Românilor ardeleni și bănățeni.

Ostențele d-lui Tuțuianu o prețuim pentru un îndoit motiv: ea ne desvăluie simțirea dărză românească a unui tânăr intelectual și însușirile lui de scriitor folosite cu generozitate pentru cauze însemnate și drepte ale Neamului nostru.

V. J.

Eugen Varga: La crise. Ediția E. S. I. 1935.

E. Varga fost profesor la universitatea din Budapesta, astăzi directorul institutului de cercetări economice marxiste din Moscova, în aceasta carte face o analiză documentată a crizelor atât de specifice sistemului economic capitalist. Această carte este întrucâtva tendențioasă, căutând a demonstra adevărurile marxismului și mai ales falimentul inevitabil al sistemului capitalist și necesitatea istorică a sistemului economic dirijat socialist.

Pornind din cele stabilite de Marx în opera sa principală „Das Kapital“, ne dovedește cu o exactitate matematică inevitabilitatea crizelor în producția capitalistă. Marx a reprezentat producția compusă capitalistă în schema următoare:

I. 4000 c_1 + 1000 v_1 + 1000 m_1

II. 2000 c_2 + 500 v_2 + 500 m_2

I. producția de mijloace de producție: c_1 = cap. fix., v_1 = cap. variabil, m_1 = plus valoare.

II. prod. de mijloace de consumație.

Aceasta ar fi ideal și abstract, în realitate însă tocmai din cauza anarhiei în producție se poate întâmpla

(și se și întâmplă) o supraproducție în I. și o subproducție în II. sau viceversa. Deci, oricum, producția se desechilibrează. Varga face apoi următoarele interesante observații: „Prin concurență capitaliștii sunt siliți a plasa o parte din profit în capital fix. Compoziția organică a capitalului se modifică în favoarea capitalului fix, se micșorează salariul în raport cu mărfurile produse anual. Prin urmare, în urma concurenței diverși capitaliști își măresc forțele productive fără a ține seamă de reducerea relativă a puterii de consumație.

Din cauza investițiilor de capital fix, timpul de lucru social necesar devine din ce în ce mai scurt și deci timpul cât lucrează muncitorul pentru capital devine mai lung.

Ocupându-se de cauza apariției ciclice a crizelor, stabilește drept cauză acumularea capitalului. Pentru că acumularea capitalului sub formă reală, aduce lărgirea puterii de cumpărare a societății capitaliste. Ea este cauza directă a reînsufletirii prosperității, dar este în același timp pe o treaptă mai ridicată cauza directă a crizei.

După expunerea teoretică a crizelor, trece la analiza marelui crize capitaliste, pe care o împarte în 3 părți: a) din mijlocul anului 1928 până în mijlocul anului 1929, când producția crește, dar se înmagazinează; b) din mij. anului 1929 până la sfârșitul anului 1933, faza proprie a crizei; c) din 1934 până în 1935, faza depresiunii particulare a crizei. Drept caractere ale crizei stabilește următoarele:

1. Sguduirea sistemului capitalist (U. R. S. S., China).

2. O contradicție între forțele productive și raporturile de producție.

3. Neutilizarea capacității de producție. De exemplu în Germania, țară tipică industrială, capacitatea de producție întrebuintată:

în 1929. 67.4% calculat cu 48 ore.
în 1933. 35.7% calculat cu 48 ore.

4. Scăderea prețurilor.

În % între 1929—33:

Germania, Franța, Anglia, U. S. A.
32 36 31 31

5. Scăderea profitului.

6. Criza creditului cu o întârziere de 2—3 ani, din care s'a căutat eși-

re prin a) anularea datoriilor prin faliment; b) devalorizarea; c) neplată sancționată de stat.

7. Restrângerea grozavă a comerțului exterior având drept cauză:

1. Lupta pentru deșeuuri, autarhia; 2. Pregătirea de războiu; 3. Lipsa mijloacelor de plată pt. străinătate; 4. Incetarea exportului de capital.

Autorul se ocupă mai pe larg de cauzele și efectele devalorizării monedelor din Anglia și Statele Unite.

În partea a treia a studiului, dl. E. V. tratează despre crizele agrare cărora, pe lângă cele stabilite mai sus, îi arată următoarele caractere:

1. Nu sunt periodice, deoarece în agricultură predomină producția de mărfuri simple și producția pt. necesitățile proprii ale producătorului. Aci întâlnim un nivel scăzut al compoziției organice a capitalului și un rol relativ mic al capitalului fix.

2. Criza agrară se întinde peste mai multe cicluri de erii pe crize industriale, pentru că capitalismul se dezvoltă mai încet în agricultură.

3. Criza industrială reduce masa consumatorilor, criza agrară, însă reduce puterea de consumație a păturii țărănești.

Apoi trece la remediile cari s'au aplicat crizei agrare din sec. al XIX-lea, arătând ineficacitatea aplicării aceluiași remedii pt. criza agrară actuală.

Pe când în sec. XIX-lea se cereau materii prime pt. industrie în criza actuală, azi asistăm la o scădere a producției.

Raționalizarea nu este rentabilă din cauza prețului scăzut al mâinei de lucru (cazul este și în România).

Menținerea ridicată a prețului produsului în interior prin interzicerea importului, se lovește de incapacitatea redusă a puterii de consumație în interior.

După ce analizează specificul crizei în colonii, trece ca analiza faptelor sociale ce decurg din cele stabilite mai sus.

După arătarea incapacității sistemului actual capitalist, trece la descrierea realizărilor economice în U. R. S. S. și China Sovietică. Aci arată progresul grozav al U. R. S. S., industrializarea țării precum și realizările sistemului socialist de exploatare a pământului în kolhozuri și sovhozuri. Cercetarea au-

torului este într-o prea mare măsură unilaterală și tendențioasă. Dar nu putem nega totuși valoarea multor oprecieri juste, nici realizările obținute în viața economică a Rusiei sovietice, ceea ce a fost constatat de mulți economiști străini, printre cari menționăm pe cercetătorii serioși și temeinici, Sidney și Beatrice Webl, cari au trăit un n. ai puțin de 3 ani în U. R. S. S. Cu privire la China, se poate stabili doar atât că masele chineze sunt într-o mizerie așa de mare încât orice încercare de ridicare socială și economică este îndreptățită.

Șt. L.

G. de Michelis: „La corporation dans le monde“, cu subtitlul „Economie dirigée internationale“. Editura Denoël et Steele, Paris, 1935, 320 pag. și anexe.

Această importantă operă a lui Michelis se împarte în trei părți precise deosebite una de alta. Punctul de plecare e criza economică ce s'a declanșat în ultimii ani, și care stăpânește azi întreaga lume. Autorul arată care sunt cauzele acestei crize și care sunt principiile economice ce stau la baza acestei stări de fapt. Michelis formulează cauzele precum urmează: un complet dezechilibru între cei trei factori ai vieții economice: munca, pământul și capitalul, și complectă lipsă a coordonării acestor factori. Autorul își propune să arate cum s'ar putea înlătura criza, și își formulează scopul operii arătând că toate forțele fundamentale ale producției nu sunt coordonate încănd cum trebuiesc înălăturate aceste inconveniente.

Autorul arată toate lipsurile cu privire la munca omenească, la pământ și la capital. În privința muncii omenești, tratează într'un mod foarte documentat, dezechilibrul constat în legătură cu populație (sunt regiuni suprapopulate și regiuni puțin populate). De asemenea tratează problema migrațiilor și a șomajului. Expune în mod clar, — privitor la pământ, — raportul dintre Europa și celelalte continente, mai ales colonizarea lor. (Regimul coloniilor și regimul mandatelor: mandatele grupa A, B și C. — Grupa A în Orientul apropiat, grupa B în Africa centrală și grupa C în

Africa occidentală și Pacific).

Autorul tratează problema materiei prime din multe punctele de vedere. După ce arată inegalitatea naturală a țărilor în ceea ce privește înzestrarea lor cu materiile prime, expune cele 3 sisteme discutate: A) sistemul național, B) sistemul internațional și C) sistemul schimbului liber. (Pag. 143.) Înțelegările politice și intervențiunea Statului, sunt problemele pe care autorul le expune pe larg, arătând și lucrările întreprinse în această privință de către Liga Națiunilor. Cu aceasta se termină partea a doua a operei în care tratează și despre dezechilibrul capitalului.

Partea a treia e cea mai importantă; aici, autorul, aderent al sistemului corporativ, arată ce trebuie realizat pe baza acestui principiu, afirmând că numai prin generalizarea acestuia, criza mondială poate fi înlăturată.

Pleacă de la așa numitul „Pacte à quatre“ al lui Mussolini (pag. 219), care inaugurează edificarea noii Europei, și a problemei „unificării Europei“, Uniunea Europeana, cum a înțeles-o Briand. În primul rând, corporația referitoare la colonii (pag. 237 și 241), principiu care trebuie să stea și la baza colaborării în Europa centro-orientală (Pag. 247). Aceasta se va realiza prin executarea „lucrărilor economice mari“ (canaluri, căi ferate, etc.) (pag. 256). Aceasta ar aduce scăderea șomajului.

D-l de Micheliș rezumă pe scurt (pag. 268) în ce direcție ar trebui să se desvolte colaborarea europeană.

Ultima parte a lucrării e o expunere pur teoretică a sistemului corporativ. Tratatând despre regulile esențiale corporative, regiunile corporative, marile linii de acțiune, organele de elaborare, primii gemeni, datoria Biroului Internațional al Muncii, scopul propunerii sale (pag. 274 și 281). Autorul rezumă apoi (pag. 320) toate ideile călăuzitoare ale operei sale spunând: „Voim să

credem că expunerea noastră rapidă a ajuns să pună în lumină:

1. Faptul demonstrat, că rămâne o mare cantitate de forțe productive fără întrebuințare utilă și că aceste forțe sunt printr-un mare pierdere pentru colectivitatea omenească;

2. Faptul că trebuințe fără încetare crescând în număr și intensitate, reclamă întrebuințarea acestor forțe pentru cel mai mare bine al populațiilor încă înapoiate.

3. Principalele obstacole și defectele organice ale sistemului actual care împiedecă realizarea principului de coordonare elementelor unei prosperități viitoare.

4. Primele forme de colaborare internațională rudimentară care există deja și care constituie baza unei construcțiuni mai sistematice și mai stabile.

5. Noua forță a coordonării elementelor producției, cari operează pe deplin în cadrul națiunii italiene și care are însușiri în măsură de a face din ea un factor de reînnoire și de unificare a societății economice mondiale.

6. Posibilitatea de a începe această operă de îndată în vechiul continent, în vederea unei uniuni mai strânse între statele Europei, exemplul element la rândul său al unui complex mai vast, luând puțin câte puțin un caracter intercontinental și mondial.“

Mai departe arată elementele spirituale cari fac și dau forță expansiunii principului, care stă la baza regimului corporativ: principul de coordonare generală a energiilor și activităților sociale în scop de prosperitate și putere, pentruca apoi să închee:

„Nu e nici o îndoială că, făcându-le să fructifice — principiile — pe un plan internațional, într-o sferă de acțiune mai vastă, marile țări industriale și Europa, vor putea, — fidele misiunii lor, — să asigure lumii un alt secol de prosperitate“.

D. D.

Am primit la redacție dela 1 Iulie -- 15 August a. c.

„*Flamura Verde*“, revista lunară a Tineretului Național-Tărănesc, București, anul VI, Nr. 6—8, pag. 99. Acest număr este închinat problemei tineretului universitar, așa cum ea a fost desbătută de Conferința profesorilor universitari național-tărăniști, în Februarie acest an, la București. Volumul începe cu cuvântul de deschidere a conferinței rostit de dl. Ion Mihalache, președintele Partidului. Urmează apoi Cuvântul introductiv al d-lui prof. Rădulescu-Motru. Multe aspecte ale problemei tineretului universitar sunt înfățișate apoi în studiile d-lor profesori M. Ralea, O. Han, I. C. Petrescu, V. Ghidionescu, I. Răducanu, Gh. Tașcă, D. Mezințescu, Victor Jinga, N. Ghiulea și V. Madgearu. Un vast material instructiv și informativ completează cuprinsul frumoasei și utilei reviste a Tineretului național-tărănist.

Revista de Studii Sociologice și Muncitorești, Anul IV, Nr. 15. Director: dl. N. N. Matheescu. Această revistă trimestrială apare cu priceperea și hărnicia d-lui Matheescu și a colaboratorilor săi, aducând, număr de număr, studii interesante de politică socială. În acest număr serie dl. N. Ghiulea despre: Dreptul la valoarea integrală a produsului muncii, dl. P. Alexandrescu-Roman despre: Obiecțiuni la raportul d-lui H. Butler, dl. M. Barasch despre: Noui orientări în politica socială, dl. N. N. Matheescu despre: Repriza economică și politica socială și dl. V. Cornea. Partea practicei sociale și a recenziilor cuprinde material informativ interesant.

„*Plaiuri Săcelene*“, revistă de atitudini și probleme săcelene, apare de 4 ani în Satulung-Săcele, jud. Brașov, sub conducerea d-lui V. Tudoran.

În țările de formație nouă politică și culturală, problema provinciei-capitală este mult mai acută; civilizația, cultura, spoese mai întâi și mai intens capitala, rămânând pe seama provinciei smucituri vagi și inconsistente ale unor oameni cari nu voese să fie ca toți ceilalți. În țări ca Germania, Italia, Elveția și altele, orașele de provincie sunt centre de veche și serioasă afirmare culturală, egalând și uneori depășind producția intelectuală a capitalei.

De puțină vreme au început și unele orașe românești să afirme o independență publicistică, substanțială și eficientă, participând, cu succes la producția culturală generală a țării. Ba, chiar și unele sate se cred îndreptățite să aibă o revistă a lor, o expresie grafică a specificului local. Printre acestea este și Satulungul Săcelelor, sate cu vechi tradiții de vi-goare intelectuală și biologică în care apare revista „*Plaiuri Săcelene*“.

De bună seamă posibilitățile redacționale ale unei reviste sătești nu pot fi totdeauna de mână întâi. „*Plaiuri săcelene*“ alternează material valoros cu altul mai puțin prețios. Rostul unei reviste cu caracter local este mai întâi să întreprindă și să desvolte o acțiune de solidarizare în cele bune a tuturor oamenilor de bine din regiunea respectivă. Nu ne bucurăm când constatăm că în vremea din urmă condee neexperimentate abat „*Plaiurile*“ pe calea unor predilecții codreniste, foarte puțin împărțite de intelectualitatea ridicată din Săcele. Și am regreta dacă aceste inadvertențe ar îndepărta de această publicațiune simpatiile reale de cari ea s'a bucurat până acum. Solidaritatea săcelenească nu se poate clădi pe unilaterality și pasiuni desbinătoare, ci pe suflul generos de frățietate a tuturor oamenilor de omenie din acele părți de țară.

Ultimul număr al „*Plaiurilor*“ aduce scrisul prețuit al d-lui Vasile Băncilă (Regionalism și românism), documentarea temeinică și foarte interesantă a d-lui Aurel A. Mureșanu (De când locuiesc Ciangăii în Săcele), versuri inspirate ale d-lui V. Tudoran și alte lucruri mai mărunte. Trimitem sincere cuvinte de îmbărbătare „*Plaiurilor*“ și dorința de a le vedea stăruind pe drumul cel bun.

Glas Românesc în Regiunea Secuizată. Organ de luptă românească și de documentare asupra problemei Românilor secuizați, Anul VII, Odorhei. Director-fondator: O. M. Dobrota.

Regiunea secuizată a avut parte, în ultimă vreme, de o presă locală scrisă viguros; amintim „*Gazeta Ciucului*“ dela Gheorgheni, „*Neamul*

nostru" dela Sf. Gheorghe (nu mai apare) și „Glasul Românesc“. Altădată spuneam că, poate, pentru regiunea secuizată ar fi mai bine să existe o singură gazetă, care să coordoneze tot scrisul privitor la această regiune, care trebuie reînviată la străvechea simțire și limbă românească. Dar, una e dorința și altfel se petrec lucrurile. Decât nimic, preferăm existența mai multora, cărora le dorim să îmbrățișeze problemele regiunii cu obiectivitate și cu singura preocupare a biruinței punctului de vedere românesc. Dl. Dobrotă stăruiește pe un drum care îl onorează. Reținem din ultimul număr primit exprimarea dorinței ca Odorheiul să aibă primar român și faptul înfierii de către liceul din Slatina a comunei secuizate Satu mare, liceu care a dăruit cu prilejul unei frumoase solemnități, acestei comune, o troiță și 100 mii lei pentru terminarea școlii primare.

„*Tribuna noastră*“, organul Centralei Reuniunilor de meseriași, comercianți, industriași și muncitori Români din România, cu sediul la Cluj, anul IV.

Este demn de subliniat vrednicia Comitetului Centralei Reuniunilor de a fi asigurat apariția regulată a acestei publicațiuni timp de 4 ani. Această Reuniune ostenește mult pentru ridicarea membrilor ei. Asupra rezultatelor acestor osteneți am avea ceva de spus. Orice lucru temeinic se realizează cu o anumită metodă, pornind dela anumite premize reale. Ca organizație profesională Centrala Reuniunilor trebuie să-și aibă o doctrină desprinsă din realitățile profesiunilor respective. Apreciem simțămintele patriotice ale conducătorilor, dar numai cu atât nu se poate ajunge prea departe. A crea și desvolta o burghezie românească, mai ales în Ardeal, însemnează a realiza un fapt social și economic în primul rând, care, bine înțele, consolidează pozițiile noastre naționale pe aceste meleaguri. În loc de tirade hipernaționaliste, să se analizeze fenomenul formației burgheziei minoritare și să se vadă apoi dacă drumul parcurs de aceasta până acum este și drumul nostru de aci înainte. Burghezia minoritară în Ardeal s'a format în epoca ascensiunii regimului capitalist; în toată lumea, pe atunci, se reușea ușor în orice activitate burgheză. Este drept, a venit și Statul cu oarecare ajutoare, dar nu acest fapt a fost hotărâtor. Astăzi regimul capitalist — prin excelență favorabil burgheziei vechi și actuale, este în declin; prin urmare a mai vrea să formezi o burghezie nouă într'un tipar vechi și horodogit, însemnează a face o gravă eroare sociologic-economică. O burghezie românească în orașe nu se poate crea decât pe baza unei spiritualități și prin practicarea unor noi metode de muncă și de organizare. A vrea crearea de multe și nevoiașe butici românești la orașe, însemnează a crede în eficacitatea ereziilor. Cei cari vor să însemneze ceva în viața economică a orașelor să-și strângă rândurile, să se asocieze; să renunțe la falsă libertate și independență pe care o dă un magazin sau un atelier individual, cari nu sunt decât unități subordonate cartelurilor și angrosiștilor, complet lipsite de libertate reală de a vinde și a cumpăra după voință. A lupta astăzi, economiceste, izolat, însemnează a te vâra slugă la cei tari și mari. Prin urmare, solidaritate, cooperatie, pentru a avea magazine și ateliere românești mai puține, dar puternice, aceasta trebuie să fie doctrina pe care să o propovăduiască Centrala Reuniunilor. Altfel, dăm înapoi și toată vorbăria nu face o ceapă degerată. Asociațiile de creație economică bine organizate, vor putea — pentru o și mai mare dezvoltare — să solicite și un oarecare sprijin dela Stat, nu atât sprijin în bani, cât mai ales cereri de prilejuri de muncă.

Și să nu uite conducătorii Centralei Reuniunilor că democrația a fost regimul care a contribuit mai mult la dezvoltarea burgheziei. Să nu formeze pe meseriași și comercianții români într'un spirit care nu le poate fi folositor; hiperzelul naționalist însemnează un narcotic împotriva înțelegerii intereselor lor reale și a căilor sănătoase de satisfacere a acestora. „*Tribuna noastră*“ să ia cunoștință și de existența altor curente de gândire și a altor publicațiuni decât cele inverzite de neo-naționalismul codremist și manoilescian. Bineînțeles dacă vrea să servească adevăratele interese ale păturilor sociale în slujba cărora afirmă că este pusă.